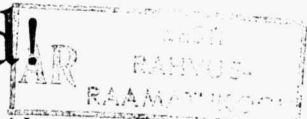

MEIE NOORUS

Armsad meienooruslased!

Toimetusel on tungiv soov teada saada, mis teie „Meie Noorusest“ arvate ja miliseid soove teil on ajakirja edaspidiseks kujundamiseks. Saame teilt küll sageli kirju ja mõni teist leiab mahti vahetevahel toimetuse külastamisekski. Selle kaudu aga me ei saa teada kõigi „Meie Nooruse“ sõprade soove. Käesoleva numbriga vahel on ankeetleht. Täitke see ja saatke 4. maiks s. a. toimetusele. Need meienooruslased, kel pole seni võimalik olnud endale ajakirja tellida või osta ja kes „Meie Noorust“ jälgivad koolile või noorteorganisatsioonile tellitud eksemplaride kaudu, kirjutagu oma vastused niisama suurele valgele paberilehele. Ehk leidub selleks pisut aega näiteks klassijuhataja tunnis?

Ankeetlehe äärel on „Meie Nooruse“ omaloomingu-võistluse hääletuskupong. Kupongile kirjutage eraldusnumber selle kirjandi ja joonistuse juurest, mis teile enim meeldib. Meenutame, et võistlustööde avaldamisega tegime algust nr. 2-es 1940. a. Kupongi ärge eraldage ankeetlehest.

Ümbrikku, millesse paigutate ankeetlehe toimetusele saates, võite paigutada ka „nupuvõtete“ lahendid. Samuti võib ühisesse ümbrikku paigutada mitme meienooruslase vastused. Kui aga ühiselt saates kiri osutub 20 grammist raskemaks, siis tuleb saadeti täiendavalt margistada.

100 preemiat

Ankeedile vastajate vahel loosib toimetus välja 100 ilusat preemiat: raamatuid, „Meie Nooruse“ seni ilmunud numbrite komplekte, kunstipäraseid nahktöid, lennukimudelite ehituskarpe, „Meie Nooruse“ illustratsioonide originaaljooniseid tuntud kunstnikelt, kauneid mitmevärvilisi pildikomplekte noorte lemmikfilmi „Lumivalgeke ja seitse põialpoissi“ peategelasist (à 8 piltpostkaarti). Preemiad saadetakse välja enne koolitöö lõppu.

Koolidele ja õppejõududele.

Vastu tulles paljude koolitegelaste sooviavaldustele ilmub „Meie Nooruse“ käesoleva semestri viimne number (nr. 9) piduliku koolilõpu-albumina, olles sobivaks ja püsivalt rõõmu valmistavaks kingiks igale klassi- ja koolikursuse lõpetajale. Kui viimaseil aastail on kujunenud kauniks kombeks kevadeti paremaid õpilasi premeerida kingitustega, siis nüüd on „Meie Nooruse“ kõnesoleva numbriga kinkimisega sellele lisaks võimalus anda väike mälestuse igale õpilasele, (mõnekroonine summa selleks küllap leidub igal koolil).

„Meie Nooruse“ koolilõpu-number ilmub 20. mai paigu suurendatud kujul, mitmevärvilise trüki. Sisus hulk päevakohaseid kirjutusi ja pilte hariduselujuhtidelt, kirjanikelt ja kunstnikelt. Üksiknumbrihind endiselt 20 senti. Nim. numbriga ettetellimise viimseks tähtpäevaks on 4 mai s. a. Tellides tuleb maksa E. Punase Risti posti jooksvale arvele nr. 88 20 senti iga tellitud eks. eest. Tellimiskaardid saadetakse koolidele koos ajakirja „Eesti Kool“ aprillikuu numbriga.

Austavalt

„Meie Noorus“

Niguliste 12, Tallinn

MEIE NOORUS

NOORTEAJAKIRI

Toimetuse: **V. Altoa, J. Maisma, E. Murdmaa, J. Nyman, P. Rummo, J. Vellerind.**

Peatoimetaja: **J. Nyman.**

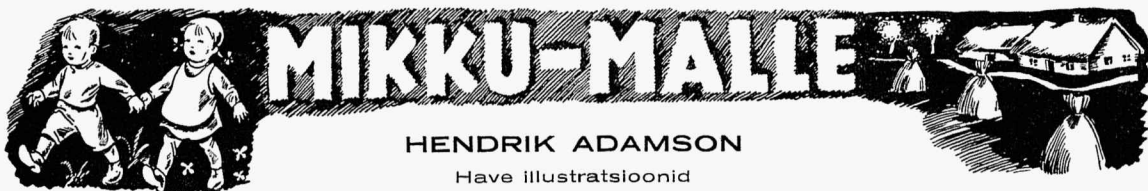
Tegevtoimetaja: **P. Rummo.**

Ilmub 18 numbrif aastas. Toimetuse aadress: Niguliste 12, Tallinn. Telef. 432-73

Nr. 7 (24)

Aprill

1940

HENDRIK ADAMSON

Have illustratsioonid

Mikku-Malle kahekesi
Tamme talu tähekesi,
pisi-pesamunakesi,
keni kukki-kanakesi.
Mikul mitu oina iõa,
Malle sõber, vana siõa,
vaevalt poole päeva
võrra
eas ületaski sõbra,
aõa oli — ütlen tasa —
käimas juba kolmat
aastat.

on just Jüripäeva lauba
kell kaks päeval pealekauba.
Mikul Mihklis sünnipäev,
saab kas kingitust, eks näe.
Mardil maõud maõusad,
Kadrid külas karõavad.
Jõulud oh ei jõuaks juba,
siis on tulesid täis tuba,
kinki, mánõu, kilkamist,
pisut vahel pilamist,
kui on kimbus tedrelaskja,
niidipistjast ei saa asja
või mett lakkuma läind Madis
ja nüüd kirub: „Võtaks Madis!“
Vana aasta õnnevalu
kaasa teõemas kõik talu,
eõa sääõõgi itketa.
Päevad palju pikemad
Vastla linaliulasul,
seajala-sõõma asul.
Tuhapäeva tuhapoiss,
vaat saab nalja, oh sa poiss!
kui Ann ütleb: „See on Manni,“
vaidleb Mann, et ikka Anne
auks see asub aiateibas.
Edasi käib mõte reibas
mõõda teid ja piki radu,
luhtadelt näeb lume kadu,
tõusvaid taimi, õitsvaid lilli,
kuuleb linde, pajupilli,
kõige hinõõga käib kaasa
põlde pidi, üle aasa.
Jah, Jaanipäev ja jaanikud,
kuis need veel sõravad,

Miku-Malle vanaema,
noh, kui vana oli tema?
Kolm on aastaid aia
eaks.
kolm on aedu koera
eaks,
kolm on koeri hobu eaks,
hobuseid kolm inimeaks.
Vanaemal käes kõik

hobud,
koeraks kolmat aeda koõub.
Hommikuti, päid kui soeb
lastel, ise eite loeb:
„Nädalaid kuus Mihklist Marti,
Mårdist kindlasti kaks Katri,
Kadrist neli Jõuluni,
kuus kust Kúúnlapäevani,
Kúúnlast Maarjasse saab seitse,
Maarjast Jürõgi jälle neli.
Ülehomme Mihkel käes,
aõa minu sünnipäev

täis valgusi õõd, täis vanikuid
on valged väravad.
Oi, tahaks ilma hõisata,
ei kuulduks igal pool:
„Jää seisma, lund! Aeg, seisata!“
Ent pole viiga lool
ka värskes heintes piherda,
mis hõõgavad täis tuld,
kust pisipäade kiharde
vaid väljub välja kuld,
siis ojakeses sulista
kaks pardipoeša koos.
All päiksekiirte tuliste
vaat' valmind viljavoos,
õun aias juba õrõamas,
meit mesilastelt võet,
ka noored kuked kirõamas.
On kõikjal käed täis tööõd
neid kinke kokku koõudes,
mis annud helde maa,
ja lastelõgi me kodudes
on osa sellest ka.

usutlema, küsitlema,
midä ilusat tal õelda,
paremat on pajatada.
Kust siis tema seda teab
ja miks tema seda peab
nõõd, kus tema sünnipäev on?
Ikka on tema luõgenud
teiste sünnipäeval neile:
isale, kui isal oli,
emale, kui emal oli,
vendadele, õdedele,
vahel ka vanaemale.
Nõõd tuleks temale luõgeda,
vana võlõ ära tasuda.
Isa, ema jääõu välja,
Vanaemaõgi Malleõga
ärõu olõu õhes arvat,
aõga teised asiku ette,
vuristaõu värõikesed
Eedu, Peedu, Ilme, Vilma,
kooliskäijad Koit ja Juta,
needap enam muist oskavad.

Nõõd veel väõga väiksekeseõd
Miku-Malle käekeseõd,
õõuetumad jalakeseõd,
õõhukesed õõlakeseõd;
ei need suuda abi anda,
abi anda, kubu kanda,
viljavihku virna viia,
kuhelikusse koõguda.

Oota, isa, oota, ema,
oodake, armsad omaksed,
las me kaks veel kasvame,
mõne aasta veel astume,
suve mõne sirõume,
kõõll siis meistiki abi saabi,
abi saabi, tuõgi tuleb
vihkude virna viimiseks,
põõhkude parma panemiseks.

Kõõulis Koit ja kohe küõsis,
kohe küõsis, põõhjust
põõris,
miks ta nime nimetatud,
midä temast on tahetud.
Teeks ehk sünnipäeva
värõsi
isale õõles õõtelda,

emale ette luõgeda,
muidki meele tuletada.
Irvitas Koit koerahambi,
irvitas ja ise õõttes,
selle ta teõgevat sobiva,
kõõiõõiti ajakohase,
Miku meelepõõralise.

Midä see Miku mureises,
õõdeõgi õõnnetult halises?
Vanaema vaat' mis õõttes:
sünnipäeval sünnis oleks,
sünnis oleks, paras
passiks
isale ette luõgeda,
emale ette õõtelda
salmikese, mis sobiksi,
värõsikese väiksekese,
laulukese ladusama.

Midä tema ikka õõttes,
midä õõtleb, õõelda oskab?
Ise ta teadma pidavat,
ise ennast usutlema,

Mihklipäeval Miku isa,
Miku isa, hella ema,
Miku vennaksed-
õõeksed,
valõõepõõaine vanaema
koõgunesid kobarasse,
seõõgunesid saõõgarasse
saama sünnipäeva-
lapselt
viisipõõrast värõsikesta,

sõõndsõõat pãevalle salmikest.
Miku põõlved põõtkusivad,
põõtkusivad, nõõtkusivad,
kui ta astus aralt ette;
siis sai sõõnasaba kãõtte,
hakkas vilkalt vuristama:
„Minap see meie Mikuke,

poisu p akapikuke,
 vaevalt viieaastane,
 ikka must ja saastane.“
 Siin ta  akki seisis t okkes:
  uberringi naerust r okkas,
 vennad nobedad norskama,
  ed hoo sad itsitama,
 muide isa i muiatas,
 vanaemake vaid vaikis,
 oma ema „oota!“ h  dis,
 „laske laps r  gib edasi!“
 Miku edasi ei saanud:
 nutukera kurku kar as,
 nutuvesi silma veeres,
 ise itkema kui hakkas,
 Mall tuli t inas toetama,
 armast venda avitama.
 „Noh, mis n  d on,“ h  dis isa,
 „midas Mikuke m okitab?
 E as v rsil vi a olnud,
 v rsil vi a, laulul laitust,
 vi a oli v rsite ijjal,
 keda kohe karistame.“
 Koit, ette halba aimates,
 teda tulevada teades,
 oli kondid koristanud,
 hiljukesi v lja hiilind,
 kadunud ei tea kuhu,
 et ei saadud karistada,

vastutusele tend v tta.
 „Ol u siis edaspidiseks!
 S h, siin sulle sukad, saapad,
 kukk ja kuljus, kombud kotis,
 p  lekauba pildiraamat,
 v ta vastu vaeva p  le,
 saa suureks, kasva kangeks!“
 „Mina muist annaksin Mallele,
 oma  ele kallile;
 Mall hoiab ilusti alale,
 paneb h sti k ik pai ale.“
 Naerma nalja a k ik ajas,
 tervel talul tuju te i:
 „Vaata, kus vara varjaja,
 asjade kokkukorjaja!“

Naagu kaks tillukest tallekest
 marsivad Mikukest-
 Mallekest,
 vanemate kallim vara,
 i a he silmaterana,
 k sikaes M nniku m ele,
 m elt alla Alliku or u;
 m ella m nnid m havad,
 orusta allikad uhkavad,
 puid ja pilvi peegeldavad
 p ikese paistet l i eldavad.

S   arutamine

G za G rdonyi

Marci ostis uue vihiku. Hoidis seda h lalt k es, et mitte kortsutada. Vihik oli kollane kui sidrun. K si oli punane kui peet. Ninagi oli punane: k lm oli selle kallal k inud.

Kell oli juba varsti  heksa, kui Marci kooli j udis. Muidugi viitis ta vihuostmisega aja  ra. Aga ta t ttas. Suur riidest mapp k lkus vastu p lve siia-sinna ning uued saapad kopsisid v ledasti. M e otsas oli liulaskepaik. Et rutemini alla j uda, jooksis ta hooga j  le. Seal k is korra kukerpalli ja sirutas jalad vastu taevast. Aga  nneks ei juhtunud vihikule midagi.

Klassis on vaikne sumin, kui Marci sisse astub. Nii on see alati  ppetundide eel. Lapsed ajavad nagu t isinimesed juttu, t siselt v i naljatades, nii kuidas juhtub. Iga ks v ib k nelda oma naabritega, ainult h  da ei tohi. Kes h  ab, selle nime kirjutab Imre Istenes tahvlile.

Marci koht on teises pingis Jancsi K sz  k rval. Jancsigi on seitsme-aastane poiss. Elav, t mmu laps. Alatasa askeldab ta oma naabritega, k ll ees-, k ll tagapoolsetega. Ka siis, kui ta peab istuma vaikselt, on tema s damel kergem, kui ta v ib jalgu vibutada v i otsavaataja ees suuga ahmida, nii nagu koer p  ab k rbseid.

Aga just seep rast ongi ta pandud Marci k rvale. Marcil on t sine ja rahulik veri. Kui ta mustagi ei lausuks, v iks arvata, et ta teab k ik nagu piiskop. Ei tea ta vaeseke aga  htigi, ainult silmad on teisel nutikad.

Marci istub pinki. Suure vasikanahkse l kil ki surub sahtlisse. V ikese laia tindipoti, mis ripub n obi k ljes, p asstab n orist lahti ja paneb lauale. Paneb selle uue kollaste kaantega vihiku kohale. Siis pistab k e mappi ja v tab sealt v lja tahvli, suure puupeaga noa,  he raamatu, kreeta  una (= k doonia) ja puntra n ori. L puks

**„Meie Nooruses“ nr. 9/39 ilmu-
sid järgmised sõnad: „Me tahame
igauks luua oma rahvale ja en-
dale heleda ja õnneliku kodu.“
Nagu nüüd meie kurvastuseks
teatavaks on saanud, langes
nende sõnade kirjutaja Aate
Manninen 1. märtsil sõjarindel,
olles hiljuiti enne seda matnud
oma venna. „Meie Noorus“ lei-
nab oma innukat kaastöölist,
koolinoored aгарat õpilaskirja-
vahetuse organiseerijat ja pal-
jud haridustegelased head sü-
damesõpra.**

sirutab käe kuni küünarnukini kotti ja koh-
mitseb sinnajäänud kraami hulgast sullepa
välja.

Vasksulg on sullepa sees tagumise otsaga
väljapoole. Poiss tõmbab selle välja ja pa-
neb sullepeale õigesti otsa.

Selle õiendamise ajal on kahmatud uus
vihik tema eest juba korda kolm ja vaadel-
dakse seda. Seesuguseid Miklós Zrinyi *)
pildiga vihikuid on klassis küllalt, aga siiski
vaadatakse. Vaadatakse Miklós Zrinyit,
vaadatakse ka ükskordüht. Loetakse, mitu
lehte on vihikus, kuigi neid pole kunagi roh-
kem ega vähem kui kuus.

Marci tõmbab kõigil kolmel korral vihu
tagasi. Lõpuks võtab suure kreeta õuna ja
pane vihule peale. Kreeta õuna ei julge
keegi puudutada. See tekitaks juba viha.
Selle nimeks on ä r a p u u t u.

Marci võtab tindipoti korgi hammaste va-
hele ja hakkab seda lahti keerama.

Ta naaber põlvitas sel ajal pingil ja pi-
das enda taga istuva tütarlapsena nõu koo-
kide vahetamise üle. Vahetamine on läbi.
Jancsi pöördu ümber. Pöördu äkki, nagu
see tal on kombeks. Parajasti siis tuleb kork
tindipotilt lahti. Jancsi annab Marcile mük-
su külge.

Tint loksud välja.

Marci kohkub ja vahib sõrjail silmil
peaaegu kangestunult vihikut, kreeta õuna
ning mappi. Poti sisu on voolanud kolmele
esemele, Vihul on must Balaton, õunal must
pärl. Mappil aga must Tiszá, Doonau, Draa-

*) Ungari sõjakangelane 16. sajandil. Langes
võitluses türklaste vastu.

va ja Saava *). Kõik neli jõge tilgub põ-
randale.

Järgmisel silmapilgul löövad Marci silmad
leegitsema ja ta annab Jancsile säärase kõrva-
kiilu, et see vaeseke peaaegu pingist välja
kukub.

Parajasti siis astun ma klassi.

Lapsed tõusevad püsti ja tervitavad.
Nende nägudel paistab kahjurõõmus helk,
erutus ja küsimused. Üks tütarlaps taga-
pool paneb käe suu ette, et naeratust varjata.

Sest kõrvakiilu nägid kõik. Ja nägid se-
dagi, et mu pilgud peatuvad mõlemal poisil.

Marci on kahvatu.

Jancsi punane.

Klass on mahasurutud erutusest vaikne.

Pinevusega oodatakse mu sõnu.

Kõrvakiil on suur patt. Inimese nägu on
püha. Vastu kõrvu andmine on kodanliku
pühaduse teotamine.

— Võta käsn! sõnan ma viimaks külma
rahuga.

Ütlen seda Imre Istenesile. Istenes istub
tahvli ees. Temale on käsn kõige lähemal.

— Pühi tint sellelt poisilt ära!

Suures vaikuses pühib Istenes vihu, pingi
ja mapi puhtaks, tõmbab käsnaga ka üle
kreeta õuna. Siis ta märkab, et Jancsi ots-
mikulgi on hernetera suurune laik. Pühib
sellegi üle. Määrrib näo mustemaks kui see
oli, kuid see ei muuda sugugi asja tõsisust ja
pidulikkust.

Siis sõnan ma jälle:

— Mõlemad poisid jäävad pärast tunde
siia. Nüüd pole aega nende tegu arutada.
Kas said aru, Márton Nagy? Kas said aru,
János Kószó?

— Jah, vastab kaks patust kurvalt.

Mõlemad jäävad kogu tundide ajaks vaik-
seks ja sõnatuks. Oma käsi ei seadnud nad
seletuste ajal kunagi nii hardalt rinnale ega
kuulanud kunagi nii tähelepanelikult kui
nüüd. Ainult üks kord juhtub see, et Marci
käe mappi pistab ja seal kreeta õuna välja
võtab, vaatleb seda tõsise pilguga ja tõmbab
selle niisama tõsiselt keelega puhtaks. Siis
pistab kotti tagasi.

Pärast lõunat lähevad lapsed koju. Ai-
nult kaks süüdlast ja kaks tütarlast jäävad
siia. Tütarlapsed peavad põrandaid pühki-
ma. Nad pühivad iga päev kordamööda
kooli.

Saadan lapsed väravast välja ja jään veel
hetkeks sinna. Kõnelen Miklósi naisega.
Naine toob metsast kotiga kuivanud puulehti.
Küsin, et mis jaoks.

*) Ungari tähtsaimad jõed.

Ta seletab, et lehti on vaja hobuse alla. Põhku neil ei ole. Igal nädalal läheb niipalju lehti tarvis hobuse alla.

— Aga mitu korda panete põhku oma voodisse?

— Ainult rehepeksu ajal, vastab naine.

Kui ma uuesti tuppa lähen ja piibu süütan, tulevad mulle meele kaks vangi.

Vaatan klassi. Seal nad istuvadki laeni hõljuvas tolmus, avatud akna ja avatud uske vahel paljaste peadega. Kumbki omal kohal. Istuvad sõnatult, käed risti rinnal. Nägudel mõtisklus ja mure.

— Tulge mu tuppa!

Nad kõmbivad sisse.

Mõlemal on põlvini ulatuv riidest mapp käes. Marci mapp on kreeta õunast punnis. Istun toolile.

Esimese viipe peale astuvad lapsed mu ette. Seisavad mu ees säärase nägudega nagu kurjategijad võlla all.

— Noh, Márton Nagy, kõnele sina enne.

Márton Nagy seletab kogeldes, et ta ostnud uue vihiku ja et Jancsi löönud tindipotile külge.

Siis jääb vait.

— Edasi. Ega sellega veel lõpp ole.

— Mina siis... mina... siis... lõin...

— Noh, kõnelgu nüüd János Kószó.

János Kószó on veidi rahulikum. Ainult tema ninasõõrmed ja silmakulmud liiguvad.

Kindlasti on ta kogu asja mitmekordselt läbi mõtelnud ja peab oma süütegu Marci omast palju väiksemaks.

— Ma ei näinud, et mh... mida Marci teeb, ütleb ta end süüst puhtaks pestes. — Ainult, kui ümber pöördusin, läks külge...

— Kui sa oleksid teadnud, et tal tindi-pott käes on, kas siis oleksid löönud?

— Ei oleks.

— Noh, Márton Nagy! Kas pead Jancsit veel süüdlaseks?

— Ei-h.

— Kas tegid hästi, et talle põsele löid?

Sellele ta kohe ei vasta. Neelatab korra, siis neelatab jälle korra. Sõna ei taha tulla.

— Ei-h.

— Kas sa seda tead, et oled suurt pattu teinud? Tead sa, et inimese nägu on hinge peegel? Kes nägu lööb, lööb ka hinge. Hing on aga meie osa Issandast, igavene!

Poisi silmist veerevad pisarad.

Sõnadest sai ta vaevalt aru. Kuid häälge on mõju, kui hääl südamele kõneleb.

— Kas kahetsed, et niimoodi tegid?

Ungari lapsi

— Kahetsen.

— Noh, kui kahetsed, siis suudle teda sinna, kuhu löid.

Jancsi pöörab parema põse tema poole. Marci surub huuled patukahetsuslikult sinna. Siis seisavad nad jälle ootavate pilkudega, aga nüüd juba rahulikumalt.

— Kas sa, Jancsi, oled Marci peale veel pahane?

— Ei ole, vastab poiss vaikselt.

— Aga tal pole enam tinti. Kas teed oma tindi temaga pooleks?

— Teen küll.

— Noh, siis võite minna.

Vaatan aknast neile järele. Vaikselt sammuvad nad kõrvuti lumisel maanteel. Künka otsas, kus seisab rist Önnistegija kujuga, jääb Marci seisma. Pistab käe küünarpeani mappi. Ka Jancsi seisatab ja jälgib ootusega toimingut.

Marci kohmitseb mapi põhjast välja suure kreeta õuna ja puupeaga noa ja lõikab õuna pooleks. Poole ta ulatab Jancsile.

Ungari keelest Felix Oinas

100 aastat

Kui keegi oma margistatud kirja või postkaardi on pannud postkasti, keerlevad ta mõtted vaid selle juures, kuidas sõnum vastu võetakse ja kas sellele ka ruttu vastatakse. Et kiri kohale jõuab, selles on saatja päris kindel: ümbrikul on ju mark...

Ta ei mõtle harilikult pikale teekonnale, mida kiri nüüd alustab rongil, laeval või koguni lennukil. Kui ta ise selle reisi peaks ette võtma, ei jatkuks tal võib-olla tervest ta varandusest sõidukulude katteks, kiri aga läbib pool maailma trammi- või bussipileti hinna, paarikümne sendi, eest. Nii odav on postmark. See kõlaks uskumatuna, paistaks olevat ime, kui see poleks igapäevale teada olev tõsiasi. Aga see nüüd igapäevane tõsiasi pole alati olnud nii endastmõistetavalt lihtne.

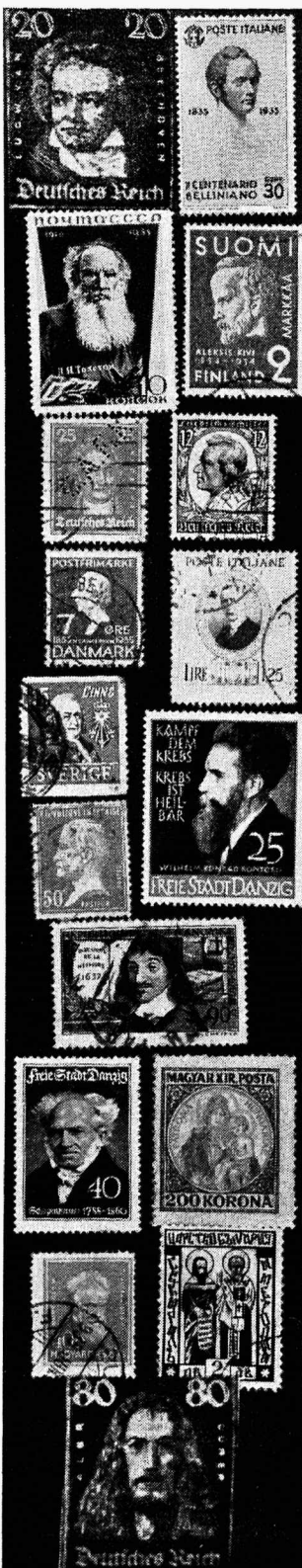
Veel möödunud sajandi algul oli kirja saatmine tülikas ja kulukas asi valitsevate postiolude ja maksude tõttu. Üks inglane — sir Rowland Hill, ta puhkab nüüd Westminsteri kirikus, kuhu maetakse teeneterikkaimaid ja kuulsaimeid inglasi, — tõstis häält toleaege postikorralduse vastu, nõudes, et see mitte äriliste eesmärkidega ei tegutseks, vaid oleks kasuks ühiskonnale. Hill tegi ettepaneku panna Inglismaal kehtima ühtlane 1-penniline postimaks, mis pidi ette tasutama. Ettepanek leidis seltskonnas elavat poolehoidu ja parlament kiitis selle heaks, andes jaanuaris 1840. a. välja vastava seaduse. See ettemaks kavatseti läbi viia eriliste kirjaümbrike müügile laskmisega, millede hinna juure oli arvatud ka kirja saatekulu. Kuid ühel raamatukauplejal — ta nimi oli Chalmers — tuli teine mõte ja ta ettepaneku kohaselt otsustati välja anda eriline ametlik märk, mis pidi tõendama postikulu ettemaksmist ja kleebitama oma äranägemise järgi kirjaümbrikule. Nii siis ilmusid müügile ametlikud kirjaümbrikud ja märgid ümbrikule pealekleepimiseks samal päeval. See oli 6. mail 1840. a. ja seega pühitsetakse tänavu maikuu 6-dal päeval postmargi 100. sünnipäeva.

Esimene postmark kannab Inglise kuninganna Victoria näopilti. Kuninganna oli siis vaid 21 aastat vana ja oli juba 3 aastat Inglismaad valitsenud. Ta valitses veel üle 60 aasta, kuid postmarkidel nägid inglased oma Queen'i — nagu teda hiljem familiaarselt, milles oli aga palju aukartust, hüüti — nagu esimesel postmargil, ikka profiilis ja noorena, olgugi et postmargid pikkade aastate jooksul läbi tegid mitmeid muudatusi ornamendi, kirja, värvi ja trüki suhtes.

Inglaste konservatiivsus on üldiselt tuntud. See väljendub ka postmarkides. Suur-Britannia postmarkidel on esimesest kuni tänapäevani väljaantavail ikka ainult Tema Majesteedi, maailmariigi valitseja, pilt, ei mingit teist motiivi.

1843. a. järgnesid inglise eeskujule Šveits (Genfi kanton paigutas oma postmargile linnavapi, Zürichi kanton — arvud) ja Brasiilia (samuti arvud); Saksamaal (Baieris) ilmusid esimesed postmargid 1849. aastal (arvudega),

Ülal: Enamik Eestis ilmunud postmarke. Vasakul: heliloojaid, kirjanikke, maalikunstnikke ja teadlasi postmarkidel. Kõige alumisel margil A. Düreri autoportree, selle peal paremal madonna ja pühakuid

postmarki

Austrias 1850. aastal ja Venemaal 1857. a. Viimased kaks riiki olid oma postmarkide pildiks valinud oma riigivapid — 2 peaga kulli. Väikeste vahe- aegadega järgnesid üksteise järele teised riigid ja vabalinnad, ja praegu pole maailmas riiki, mis poleks välja annud postmarke, olgu ta ise — piltlikult öeldes — kas või ainult peopesa suurune.

Esimestena postmarke väljaannud riigid määrasid ära ka postmarkide pildi-tüübid. Need olid riigipeade pildid või riigivapid, arvud ja riigi võimsust või jõukust kujutavad sümbolid. Alguses tuli müügilelastud postmarke lõigata poognast, kuid mõne aja pärast hakati poognaid perforeerima ja nüüd oli võimalik marki lihtsalt ära rebida. Teatavasti ilmusid meil Eestis perforeeritud margid ka alles 1922. a., kuigi esimesed Eesti postmargid olid ilmunud juba 1918. a. sügisel.

1892. a. täitus 400 aastat Ameerika avastamisest. Põhja-Ameerika Ühendriigid andsid selle tähtsa sündmuse mälestamiseks välja erilise postmarkide sarja, millel kujutatakse mitmesuguseid episoodide K o l u m b u s e elust ühenduses uue mandri avastamisega, mille ta ise arvas olevat küll India. Väikesed kunstiteosed-gravüürid näitavad laevu, millel ta tundmatusse purjetas, näitavad teda maabumas saarel, kus enne teda polnud nähtud ühtki „valget nahka“, näitavad teda kuninganna Isabellale jutustamas oma reisist, talle avastatud maa päriselanikke — indiaanlasi — esitamas, Kolumbuse pidulikku vastuvõttu Barcelonas ja inimeste tänamatust — Kolumbust raudades. Need juubelimargid avasid uue lehekülje postmarkide ajaloos, näidates uusi võimalusi kultuuriajalooliste sündmuste tähistamiseks lihtsal, kuid laiaulatuslikul viisil. Kuus aastat hiljem Portugal kasutas Ameerika Ühendriikide eeskujul, et oma suure meremehe ja avastaja V a s c o d a G a m a mälestuseks välja anda ka postmarkide sari. Teatavasti Vasco da Gama oli purjetanud ümber Aafrika ja 1498. a. esimese mere kaudu tulnud eurooplasena jala India pinnale tõstnud, seega leidnud mereteed Indiasse, mis Kolumbusel ei olnud õnnestunud: ta teel oli ju „väike“ takistus, terve kontinent, mille olemasolu keegi ei teadnud aimata...

Peale Kolumbuse markide on ilmunud lugematu arv mitmesuguseid juubelimärke, küll sajandite, küll vaevalt kümne aasta eest asetleidnud sündmuste tähistamiseks, on olnud marke piltidega nii mitmekesiselt aladelt, et näib võimatu olevat neid kõiki klassifitseerida, seda enam, et seni ilmunud margiliikide üldarv küünib umbes 100 tuhandeni.

Kroonitud ja kroonimata riigipeade piltidega postmargid on huvitavad, ka ajaloolisest seisukohast pakuvad nad huvi, sest neil näeme keisreid, kuningaid, vürste, presidente. Lihtne postmark võib palju ütelda, palju tõendada. Nii on näit. Montenegro postmargid huvitavalt seotud selle riigi valitsejaga, kelle pilti nad kandsid esimesest viimseni, üle 40 aasta. Pärast maa-

Paremal: spordi-, noorsoo- ja Punase Risti postmarke. Kõige all: Norra Punase Risti traditsiooniline jõulumark

ilmasõda Montenegro liideti Jugoslaaviaga ja nüüd on seal käibel selle riigi margid.

Veel võiks mainida üht postmarki, mis pakub meile ka teatud huvi. Nimelt on meie riigi idanaabri täidesaatva keskkomitee esimehe 60. sünnipäeva puhul välja antud tema pildiga postmarke, milledest esimene kujutab teda metallitöölisena ühes Tallinna tehases. Poliitilised ja majanduslikud muudatused riigielus kajastuvad ka postmarkides. Nii on pärast maailmasõda mitmes riigis ilmunud postmarkidel tööliste, põllumeeste ja sõdurite pildid. Ja eks pealetrükk „500.000“ paari-pennilisele margile või „50.000.000.000 Mark“ või „10.000 rubla“ kõnele majandusliku viletsuse ajajärgust riigis?!

Margid omavad ka kultuuriajaloolise väärtuse, tõendades tsivilisatsiooni edukat edasitungi ja arengut. Maal, kus — markide järgi otsustades — peetakse jahti metsikutele hobustele ja kaamelite karavanid liiguvad kõrves, on nüüd — jällegi markide järgi otsustades — trükikojad, telegraaf, vabrikud ja kokkutulnud elanikele — mongoollastele — õpetatakse ladina keele tähti.

Viiks liig kaugele peatuda kõigi kirjastike juures, kellele näopildid ilustavad postmarke või kelle teoste mälestamiseks on pühendatud erilised margid. Kahe aasta eest meil Eesti Õpetatud Seltsi 100. juubeli puhul väljaantud lauluisa Kreutzwaldi ja dr. Faehlmanni näopiltidega postmarkidel on

Maailma esimene postmark, mis nüüd pühendab 100-a. juubeli

palju eelkäijaid teistes kultuurriikides. Goethe ja Schilleril, Puškinil ja Petõfil, Dantel ja Aleksis Kivil — et mainida vaid üksikuid ka meil tuntud nimesid — on nende kodumaal omad postmargid. Halenaljakas Don Quijote on oma võimatute seiklustega paljudele lõbusaid tunde valmistanud. Et Madridi Pressiliidu 40. aastapäeva puhul väljaantud õhuposti markidel seda ajast mahajäänud rüütlit kujutatakse puuhobusel kõrgel pilvede

all, tõendab, et hispaanlasil on ikka veel huumorit.

Kui Daani 1935. a. mälestas igale lapsele tuntud Christian Anderseni muinasjuttude trükist ilmumise 100. juubelit, austas ta kirjanikku mõne erimargi väljaandmisega. Ühel on kirjaniku pilt ja teisel — kas usute või mitte — põlatud, igapähe poolt väljaneeritud, kõigilt kannatada saanud inetu pardi-poeg. Ta on kujutatud majesteetliku luigena, kes ta ju tõepoolest oligi (sest „tähtis polnud sündida partide keskel, tähtis oli maailma ilmuda luige munast“), ja et just tema ja veel „Näkinuid“ markidele pääsid, on vist paljudele lastele rahulduseks ja meeltemööda.

Et kultuurriigid oma suurtele kunstnikele on pühendanud erilisi postmarke, on endastmõistetav. Nii võime tutvuda suurte maalikunstnike ja kujurite Rembrandti ja Rubensi, Albrecht Düreri ja Leonardo da Vinci, Velasquez'i ja Rodeni näojoontega postmarkidel, samuti helikunstnike omadega. Viin on tuntud muusikalinn, kus on sündinud või elanud suurimaid ja maailmakuulsaid heliloojaid. Pole imeks panna, et Austria varsti pärast maailmasõja lõppu välja andis sarja postmarke sümfoonialooja Haydni, helivõluri Mozarti, suurima muusikageeniuse Beethoveni, lauludevürsti Schuberti, valsikuninga Straussi ja teiste piltidega. „Muusika lepitab, muusika ühendab, muusika on kõigile arusaadav“ — olgu siis ka muusika loojaile au ja kiitus.

Saksamaal näeme postmarke Bachi ja Händeli näopiltidega, Poola on pühendanud postmargi oma suurimale heliloojale Chopinile, kuigi see ta pinnalt vara lahkus, tšehhid oma heliloojaile Dvorakile ja Smetanale, keda ka meie „Estonias“ ettekantud ooperi „Müüdnud mõrsja“ tõttu tunneme, Itaalia — ületamatu viiuli valmistajale Stradivariusele ja ooperiloojale Bellinile. Brasiilia on koguni margile paigutanud ühe oma helilooja teose nootides, nii et kui postitempel seda mitte väga ei riku, võib kirja saaja klaveril mingit Brasiilia viisi mängida.

Muidugi on ka suurte teadlaste sünnivõi surmapäevi eriliste postmarkide väljaandmisega laiematele rahvahulkadele meele tuletatud. Nii levitas Prantsusmaa mitme aasta jooksul kuulsat bakterioloogiat ja marutõve vastu süstimise näol abinõu leidnud Pasteuri postmarke, mis tema 100. sünnipäeva tähistamiseks 1923. a. käibele pandi. Itaalia on suurtele elektrikutele Galvanile ja Marconile pühendanud erilisi postmarke, Poola — Koper-

Loomi postmarkidel

nikusele, P.-Ameerika Ühendriigid austasid Edisoni tema leiutatud elektripirni 50 a. tähtpäeval margi väljaandmisega, mil on näha esimene elektrilamp.

Viiks liig kaugele mainida kõiki, kes seda väärivad. Olgu vaid veel tähendatud, et kauge Afganistan, kelle postmarkidel domineerivad arabeskid, minaretid, tähed ja poolkuu, on tarvitusele võtnud ka raadiumi leiutajate, Curie abielupaari, pildiga postmargi heategevaks otstarbeks, ja nimelt vähktõve vastu võitlemise heaks. Mitte ainult teadus ja kunst või nende kandjad ei peegeldu postmarkides, vaid koguni u s u t u n n i s t u s kajastub neis. Katoliiklikud maad on oma pühakuid mitmel puhul mälestanud postmarkidega. Kui 1926. a. täitus 700 aastat katoliku kiriku keskaja suurima pühaku Assisi Frantsiskuse surmast, Itaalia ja Portugal andsid välja postmarke piltidega selle kerjusordu asutaja ja rändjultustaja elust. Viis aastat hiljem katoliiklased mälestasid ketserite vastu võitleja, püha Padua Antoniuse, 700. surmapäeva ja jälle ilmus terve sari postmarke, millede hulgast ühel on näha Antoniuse sünnituba ja teisel ta tore haud Paduas. Irlased on oma kauge mineviku apostli, püha Patriku, näopildi paigutanud ühele postmargile ja Ungari on oma riigikaitsja, püha Jumalaema, auks välja andnud postmarke, milledel madonna ühel käel hoiab Jeesus-lapsukest, teises valitsuskeppi.

Aga ka protestantlikud maad on kasutanud postmargi oma usutunnistuse tähtpäevade tähistamiseks: protestantliku kiriku 400 a. juubeli puhul andis Daani välja postmarke oma kirikute piltidega.

Omapärased on kaugele eksootiliste riikide postmargid, huvitavad ja õpetlikud piltidega, mis iseloomustavad maad ja rahvast ning tutvustavad taime- ja loomariigiga. Ses suhtes seisab Austraalia vist esikohal, sest tema markidel näeme kangurut ja koala karu, naerulindu ja musta luike, paradiisi- ja kannel-

sabaga linde ja teisi ainult Austraalias leiduvaid loomi. Et aga mõnedel postmarkidel esineb veel paksu villaga lammas, see on seletatav sooviga näidata, mis on Austraalia rikkuse allikas ja peamine eksportkaup. Paljude troopikavöö riikide markidel näeme palme, peamiselt kookospalme, kohvi- ja teeistandusi, riisi- ja puuvillapõlde, pipra- ja kummipuid, bambuse- ja suhkruroogu. Lübanon on oma markidele paigutanud juba piibliaegadest kuulsaid seedripuid ja Peruu palmipuud, mille vaigust valmistatakse arstimeid, lõhnaõli ja tuntud peruupalsamit.

Apelsini- ja sidruniistandused, ananased ja banaanid postmarkidel näitavad ka, mis sugustes riikides need kasvavad. Kas võib teha etteheidet Bulgaariale, et ta ühele postmarkide sarjale paigutas oma maa saaduste tarvitamise propaganda eesmärgil päevalilli ja maasikaid, roose ja roosiõlipudelikesi, viinamarjakobaraid, tubakalehe ja lõpuks veel paar prisket kana suurte ilusate munadega.

Loomade kujutustega postmargid on veel huvitavamad. Polaarvöö läheduses asuvad riigid on oma postmarkidele paigutanud toreda jääkaru, väleda põhjapõdra, vettpurskava valaskala, kohmaka hülge ja naljaka pingviini. Palava vöö riigid on oma läbipääsmatutest ürgmetsadest, ääretutest rohtlaantest, lõpmatutest liivakõrbedest ja kärestikulistest jõgedest välja toonud lõvi ja elevandi, ahvi ja pühvli, antiloobi ja seebra, kaameli ja laama, kondori ja jaanalinnu, pagagoi ja kakaduu, ninasarviku ja jõgihobuse, alligaatori ja kilpkonna. Koguni sisalik ja siiduss on näha postmarkidel, koguni kalad... Näiteks leidub Islandi postmarkide hulgas üks heeringa, teine tursakala pildiga — moodustavad ju nende mereelukate parved riigi sissetuleku tubli osa.

Mõnede riikide margid vihjavad nende maapõuevarandustele. Me näeme neil kulla-, vase- ja söekaevandusi, naftapuurkaeve, näeme vabrikuid, kus neid varandusi ümber töö-

Tänavused Caritas-postmargid

tatakse, ühel Pärsia margil ka mitme korstnaga tsemendivabrikut.

Maapealsete varanduste kujutustega postmarkide hulgas on vist kõige üllatavamad need, millel on näha guaanolademeid. Guaano (lindude väljaheidete) lademed on tekkinud sajandite jooksul Vaikse ookeani rannikul ja on lämmastiku sisaldavuse tõttu suurepärase väetusaine, mida Peruust veetakse välja suurel hulgal. Ühel margil on ka näha selle rikkuse peapõhjustaja — merilind — keset guaanovälja.

Kenade žanripildikeste mulje jätvad postmargid troopikamaade päriselanike piltidega. Me näeme neid tumedanahalisi peagu alasti pärismaalasi jahil, kalastamisel, koduste tööde juures, omaleiutatud muusikariistadel mängimas, oma metsikuid tantse tantsimas. Mõnel näeme neid kallist punast puud parvetamas, teisel — elevantkihvu õlgadel kandmas. Näeme nende lihtsaid elamuid — viletsaid hütte, nende relvi ja tööriistu. Mõnikord need tumedad saledad inimesed elustavad maastikke. Aga ka nendeta on maastikud imeilusad. Kõrged mäetipud, vägevad kosed, üksik palm kõrves, vaikne järv tühedas metsas tekitavad teatud meelolu, igatsust oma silmaga kõi ke seda näha. Seepärast on viimasel ajal mitmed riigid välja annud postmarke iseranis ilusate vaatepiltidega just turismiarendamise eesmärgiga. Sigarikujulised tsüpressid sädeleva mere kaldal, laiade kroonidega piiniate siluetid kuuvalgel ööl, romantilised lossivaremed järsul mäekünkal peavad kõnelema looduse ilust, kutsuma, meelitama, võluma... Nad täidavad oma ülesande kindlasti ja nende kutsele järgnevad need, kel see on võimalik.

On olemas organisatsioone, millede eesmärgiks on hättasattunud, tervise kaotanud, saatuselööke teravalt tunda saanud isikute abistamine. Oma pideva tegevuse laiendamiseks nad saavad seltskonnalt muuseas toetust ka eriliste markide müügiga. Nii on peagu igas riigis Punasel Ristil, Vigastatud Sõjameeste Ühingul, tiisikuse vastu võitlemise ja teistel heategevatel

seltsidel õigus välja anda postmarke, millede sissetulek kasutatakse nende otseste ülesannete täitmiseks. Mõne aasta valitses igal pool kurikuulus „kriisiaeg“. Siis ilmusid mitmes riigis postmargid, millede müügist saadud sissetulek oli määratud hättasattunute abistamiseks. Austrias kandsid need postmargid tuntud kindralite, arhitektide, inseneride ja maalikunstnike pilte. Prantsusmaal kasutati kuulsate heliloojate, kunstnike ja teadlaste pilte töötute intelligentide, üliõpilaste ja töötute laste heaks väljaantud postmarkidel. Madalmaadel pidid kunstnikud eriliste markide müügist toetust saama. Need margid võisid peale otsese materiaalse kasu neile, kelledele nad olid määratud, anda ka moraalset toetust ja lohutust: ka need intelligendid, kellede pildid postmarke ilustasid, olid omal ajal häda ja viletsust läbi teinud, — miks mitte loota, et ka need, kes praegu vaevlevad, kord läbi löövad, kuulsaks saavad, haljale oksale jõuavad?

Saksamaa tarvitas „hüdaabi“ ja „talveabi“ marke, Belgia kuningas lubas oma laste pilte kasutada postmarkidel, millede sissetulek oli määratud heategevaks otstarbeks.

Ka meil Eestis olid ja on käibel margid Punase Risti, vigastatud sõjameeste, tiisikuse vastu võitlemise seltsi ja „Ühisabi“ heaks. Kas tunnete neid? Kas kasutate neid?

Meie aja esimesed olümpiamängud toimusid 1896. a. Sel puhul Greeka, olümpiamängude sünnimaa, andis välja rea postmarke vana-greeka maadlejate ja kettaheitjate piltidega. Järgnevaid olümpiamänge tähistati samuti eriliste postmarkide väljaandmisega riikide poolt, kus need aset leidsid, ja osavõtjatele, pealtvaatajatele kui ka kõigile sportlasele on need nägusad, kõiki spordialasid käsitlevad postmargid ilusaks mälestuseks. Ka on spordi hoogus areng riike mõjutanud välja andma spordipidustuste või moodi läinud „mängude“ puhul spordiseltside heaks erilisi postmarke, mis on leidnud publikus suurt poolehoidu.

Kui raske mäekull võib tiibade abil kõrgele tõusta ja nende abil hõredas õhus paigal püsida, miks peaks inimesel võimatu olema

teda jäljendada? See küsimus piinas vist kaua greeka noorukit, legendaarset Ikarust, kes sulgedest ja vahast endale tiivad kokku meisterdas, et päikesele vastu lennata. Ta saatus — Ikarus kukkus merre — ei heidutanud teisi.

Ikarus on jäänud inimese lendamisvõime igatsuse sümboliks. Talle on pühendatud eriline postmark. Samuti on austatud postmargi väljaandmisega meie aja lennuasjanduse teerajajaid, ameeriklasi vennakseid Wright'e, kel 1903. a. ettevõetud proovilennul õnnestus 12 sekundiks tõusta õhku, prantslast Blériot'd, kes ületas 1909. a. La Manche'i kanali, hulljulget Charlie Lindbergh'i, kes 1927. aasta ühel ilusal maikuu hommikul tõusis New Yorgis õhku ja järgmisel hüüdis just kui taevast kukkunu hämmastunud pariislasile „Good morning“, jne. Kolm aastat varem oli saksa õhulaev „Zeppelin“ dr. Eckneri juhatusel ületanud Atlandi vastupidises suunas. Et postmarkidel on jäädvustatud need lennud kui ka järgnevad tähtsamad õhuvallutamise etapid, on endastmõistetav. Kuid iga start pole lõppenud õnnelikult. Nii leinavad leedulased — ka postmarkidel — veel praegu oma kaht lendurit, Darinot ja Girénast, kes 1934. a. oma „Lithuanical“ Ameerikast lennates olid nii-ütelda juba kodu lähel, kui nad Ida-Saksamaa kohal alla kukkusid ja surma leidsid.

1912. a. peale annab üks Šveitsi heategev selts „Pro Juventute“ (Noorusele) peagu iga aasta paar uut postmarki. Sissetulek neist ulatub sadadesse tuhandetesse frankidesse, mida kasutatakse noorsooasutuste toetusena. Vaadeldes neid Šveitsi ilusaid rahvariideis neide, pedagooge ja patriote värvirikastel „Pro Juventute“ markidel on nende edu mõistetav.

Ühenduses noorsoo postmarkidega võiks mainida ka Rumeenias ja Venemaal ilmunuid piltidega skautlike organisatsioonide elust ja tegevusest.

Kui võtta arvesse markide kunstipärasust

Käesoleva kirjutuse juure kuuluvad postmargid on klišeerimiseks saadud margiäriilt „Estofil“ (Tallinn, Pikk 29)

Toimetuse töö lõpul sai teatavaks, et lähemal ajal ilmub müügile eesti postmark margi 100-a juubeli tähistamiseks

Kolumbuse laev postmargil

ja mitmekesisust, siis saab aru, et on olemas hulk „hulle“, kes neid korjavad, neist suuri ja väärtuslikke kogusid moodustavad ja nende omandamiseks mõnikord fantastilisi summasid välja annavad. Markide nominaalväärtus pole mõõduandev nende praegusele väärtusele või turuhinnale. Nii on ühe Briti-Guinea 2-sendilise margi eest maksetud 75.000 krooni ja üks ühe-cendiline on hinnatud 180.000 kroonile. Kuid see on ka ainuke sellest liigist säilinud postmark.

Markide kogu lehitsemine on ülihuvitav.

See suur tumm kõneleb näitlikult, kujukalt, mõjuvalt; ta kõneleb mõtlemapanevat keelt oma väikeste värviliste piltidega. Ta kõneleb väikestest riikidest, keda suured sündmused on ühendanud ühte võimsasse riiki; kõneleb suurtest riikidest, mis saatuse tahtel on killunenud osadeks, milledest mõned on saanud iseseisvaks; ta meenutab riike, mis pikemat või lähemat aega on olnud suveräänsed, ta tõendab riikide jõukust, tehnika ja kultuuri arengut ja tõusu, tas peegeldub riikide poliitiline kurb saatus ja majanduslikud raskused.

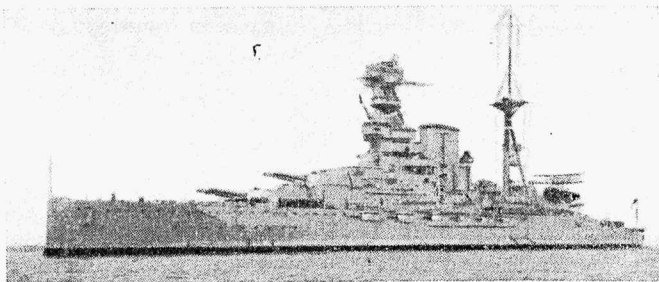
Nii siis omavad postmargid veel dokumentide väärtuse ajalooliste sündmuste kohta poliitilisel, kultuurilisel ja majanduslikul alal, ja see on ka tähtis.

M. N.

Õhusangareid postmarkidel: hukkunud leedu lendurid, Lindbergh, Leonardo da Vinci j. t.

Nüüdisaegsed mere- koletised

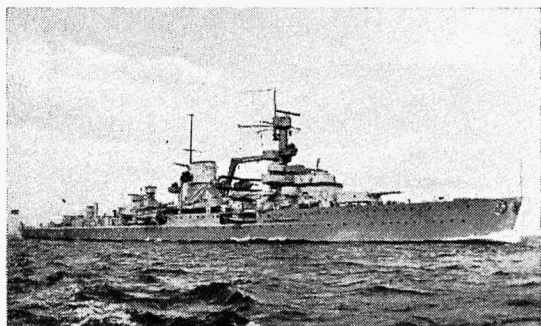

Briti lahingulaev „Barham“. Ehitatud 1913.—1915. aastal ja on hiljem ümber ehitatud. Selle laeva veeväljasurve on 31.000 tonni. Ta on ligi 182 m pikk ja 31,5 m lai. Relvastuseks on: 8 15-tollist, 12 6-tollist suurtükki ja suur arv õhukaitse suurtükke. Omab kiirust 25 sõlme.

Soovides anda pilti sellest, kui tohutuid pingutusi on rakendanud sõjajärgne võitlus inimvaim hävingu teenistusse, ja tahtes aidata lugejaid praegusis sõjasündmusis orienteeruda oleme seni avaldanud rea sõjamasinade käsitlevaid kirjutusi („Lennuki osa moodsas sõjas“ — nr. 9/1939, „Lennuki hävingu teenistuses“ — nr. 12/1939, „Tänapäeva allveelaev“ — nr. 13/1939). Järgnevalt avaldame vanemleitnant R. J. Kokki kirjutuse sõjalaevade tüüpidest.

Käesolevas Inglise-Prantsuse ja Saksamaa vahelises sõjas näib asjaosaliste huvi ja seetõttu ka aktiivsete operatsioonide esinemine peamiselt ilmnevat merel ja õhus. Seepärast siis ka igapäevaseis ajalehetele ja raadio päevauudiste saateteis kuuleme mitmesuguseid meresõjalisi oskussõnu ning sõjalaevade tüüpide nimetusi. Käesolevas artiklis tahaksime seepärast iseloomustada lähemalt just sõjalaevade tüüpide iseärasusi, mis aitaks meid orienteeruda mõningais meresõjalisis küsimusis ja mis võimaldaks ka lähemalt jälgida ja ette kujutada meresõjalisi sündmusi.

Me oleme lugenud teateid lahingulaevade, lahinguristlejate, kergeristlejate, destroyerite (hävitajate), lüdrite (juhtlaevade), lennukite emalaevade, allveelaevade, torpedopaatide, saatelaevade ja veel hulga erisuguste sõjalaevade tegevusest. Juba sellest loetelust võime järeldada, et sõjalaevastiku koosseis on äärmiselt keeruline, ja kõigi nende sõjalaevade tegevusest õige pildi saamiseks peab küll tundma pisut lähemalt nende sõjalaevade tüüpide omadusi ja ka peamisi ülesandeid, milleks nad on ehitatud.

Saksa kergeristleja „Leipzig“. Ehitatud 1929. a. Veeväljasurve 6000 t. Kiirus 32 sõlme. Relvastatud 9 15-sm, 8 8,8-sm ja 8 3,7-sm suurtükiga, neist 8,8-sm ja 3,7-sm on ühtlasi õhukaitse suurtükid. Torpedorelvastus koosneb neljast 3-tollisest torpedopaaraadist. Laeval on 2 lennukit

Algame kõigepealt kõige suuremate sõjalaevade vaatlemist ja jatkame seda alanevuse või õigemini vähenemise suunas.

Iga suurema laevastiku tuuma moodustavad lahingulaevad (dreadnought*). Lahingulaevad on kõige kallimad laevad ja seepärast omavad neid ainult suurriigid, nagu Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa, N. Vene, Jaapan, Itaalia, Ameerika Ühendriigid, Argentiina ja Tšiili. Nii näiteks maksis enne praegust sõda ühe moodsa lahingulaeva ehitamine nii palju, et Eesti riik oleks saanud sellest kõik oma kulud katta 1½ aasta jooksul.

Lahingulaevade suurus on väga mitmesugune ja see on tingitud ainult sellest, missuguse suurusega ükski riik seda enesele pidas sobivaks ehitada. Nii ehitas Saksamaa oma tuntud „taskulahingulaevad“, mis olid ainult 10.000 tonni suured. Kuid selle kõrval omab Inglismaa praegu ühe lahingulaeva, mis on 42.000 tonni suur, ja praegu riikidel on ehitamisel uued lahingulaevad, kuni 45.000 tonni suured. Kõnelakse isegi, et kavatsusel olevat ehitada veelgi suuremaid lahingulaevu.

Seega laeva suurus ei iseloomusta veel otsekohe, kas laev kuulub lahingulaevade klassi või mitte. Näiteks on olemas lennukite emalaevu, mis on 33.000 tn suured, ja sõja ajal näeme ka abiristlejaid, mis võivad suuremad olla kui lahingulaevad.

Palju tähtsamaks lahingulaeva iseloomustavaks tunnuseks on tema relvastus. See relvastus koosneb peaaegselt rasketest suurtükkidest, milledeks tänapäeval on 11—16-tollised (28—40,6 sm) suurtükid. Nende arv oleneb lahingulaeva suurusest ja kõigub seega 6—12 vahel. Seda relvastust nimetatakse peaartilleriaks.

Pealeselle omab iga lahingulaev veel ka rea vähemaid suurtükke, mis on määratud tegutsemiseks teiste vähemate sõjalaevade vastu. Selliste suurtükkide suurus on harilikult 4—6 tolli (10—15 sm). Igal lahingulaeval on veel õhukaitse relvastus, mis koosneb harilikult 3—5-tollistest (7,5—12,7 sm) suurtükkidest ja reast automaatsuurtükkidest — 20 kuni 47 mm.

Paljudel lahingulaevadel on olemas ka veel torpedotorud, kuid need omavad kõrvalise tähtsuse. Tähtsam ese, milledega paljud lahingulaevad on veel varustatud, on lennuk. Nende arv on harilikult kaks laeva kohta.

Lahingulaevade kiirus on tänapäeval ka mitmesugune. Vanemad lahingulaevad omavad kiiruse keskmiselt 21—23 sõlme (38,9—42,6 km/tunnis). Uuematel lahingulaevadel on kiirus tõusnud juba kuni

* „Dreadnought“ tähendab tõlkes „ära karda midagi“.

31 sõlmeni (56,5 km/t.) ja ehitatavatel laevadel olevat see veel suurem — 33 sõlme (61,2 km/t.).

Peale relvastuse on lahingulaeva teiseks tähtsaks iseärasuseks ta tugev soomus, millega on kaetud laeva elulisemad osad, nagu laeva keskosa ülalpool veejoont ja ka vähesel määral allpool veejoont, mis peab kaitsma laeva katlaid ja masinaruume. Tugevast soomusest on ka suurtükide tornid ja komandopunktid võõris ja ahtris. Selle tugeva soomuse paksus võrdub harilikult suurtüki suurusel, mida see lahingulaev kannab. Nii näiteks, kui lahingulaeval on 12-tollised suurtükid, siis harilikult parda soomus, peaartilleeria tornid ja komandopunktid on kaitstud 12-tollise soomusega. Nõrgema soomusega on harilikult kaitstud laeva teisejärgulise tähtsusega osad, nagu vähemakaliibriline artilleria, välisparras võõris, ahtris ja kõrgemal tugevast soomusest, õhukaitse relvad jne. Sellest soomusest on ehitatud ka laeva peatekk. Näiteks Saksa „taskulahingulaeval“ on selle soomuspeateki paksus 7,5 sm. Pealeselle võivad mõned teised tekid olla veel ehitatud nõrgemast soomusest.

Seega eespooltoodust selgub, et iga lahingulaev on sõjalaevadest kõige paremini kaitstud soomusega. Järelikult lahingulaeva vastu võivad võitlusse astuda ainult lahingulaevad. Kõik teised sõjalaevade tüübid on märksa nõrgemad oma relvastuselt kui ka soomuselt.

Möödunud maailmasõja ajal ja sellele järgnevat aastail tunti veel üht tüüpi suuri sõjalaevu, mis oma suuruselt, kujult ja relvastuselt olid võrdsed vastased lahingulaevadele. Neid laevu nimetati lahinguristlejateks. Lahinguristleja relvastus oli täiesti võrdne lahingulaeva relvastusele, kuid soomuskaitse oli märksa nõrgem. Seetõttu oli aga nende kiirus märksa suurem kui lahingulaeval. Kui näiteks lahingulaevade kiirused kõikusid 21—23 sõlmeni, siis lahinguristlejail see kõikus 28—31,5 sõlme vahel.

Tänapäeval ei ole enam seda vahet nii kindlapiirilisel olema. Põhjuseks on asjaolu, et iga uue lahingulaeva ehitamisel on tõstetud kiirust ja seepärast on saavutatud kiirused, mis võrduvad endiste lahinguristlejate kiirusele. See märgib suuri edusamme tehnikas, kus laevamasinad nõuavad päev-päevalt ikka vähem ja vähem ruumi või, teiste sõnadega, väikesesse ruumi võime tänapäeval paigutada palju võimsama masina, mis suudab ka suurele ja raskele lahingulaevale anda suurema kiiruse.

Seepärast me enam ei tee vahet lahingulaevade ja lahinguristlejate vahel, vaid paigutame kõik laevad, millede artilleria on raskekaliibriline ja mis omavad soomuskaitse — lahingulaevade klassi.

Tüüp laevu, mida nimetatakse raskeristlejateks, on esile kerkinud sõjalaevastikes tema praegusel kujul hilisemal aastail, s. o. pärast maailmasõda. Nende laevade suurus on harilikult 8000—10.000 tonni vahel ja kiirus 32—36 sõlme.

Säärase raskeristleja relvastus koosneb harilikult: peaartilleria — 8-tollised (20,3 sm) suurtükid arvult 8—10 ja teise järgu artilleriana 100-mm — 127-mm suurtükke 6—12 tükki. Lisaks sellele on igal säärasel ristlejal väga tugev õhukaitse relvastus. Näiteks mõnel Inglise raskeristlejal on kui 16 40-mm automaatsuurtükki. Tihti on kohandatud ka teise järgu artilleria õhukaitseks.

Raskeristleja omab vähesel määral soomust. Laeva eluliste osade kaitseks on laeval veeliini ümbruskonnas soomusplaatidest kaitsevöönd, mille paksus kõigub 76—150 mm vahel. Nii on Itaalia raskeristlejail 150 mm veeliini soomus mõne inglaste ristleja 76 mm vastu. Teistel riikidel on see vahe-

Toon südame linnike teevõturi läti noortele eesti noortele. Kui tuleb see ja päikeses on suvi, sin ootame eesti noori endale külla.

Jānis Zīgurs
15. IV 40.

Hiljuti viibis õppeotstarbel Tallinnas Läti ringhäälingu noorteraadio toimetaja Jānis Zīgurs. Kuna see südamlilik külaline muide suurt huvi tunneb noorsookirjanduse vastu, siis astus ta ühendusse ka „Meie Nooruse“ toimetusega. Ta avaldas lootust, et leiab „Meie Noorusest“ palju huvitavat ka läti noortele. Ühtlasi võime temalt juba lähemal ajal oodata ka omapoolset kaastööd „Meie Nooruse“, mis on seda hõlpsam, et tal eesti keel on „sulaselge“ (Eestis sündinud, ema eestlane).

Jānis Zīgursil on suuri teeneid eesti kirjanduse välispropaganda alal. Ta on läti keele tõlkinud loendamatul hulgal eesti novelle, luuletusi ja romaane („Umera jõel“ j. t.).

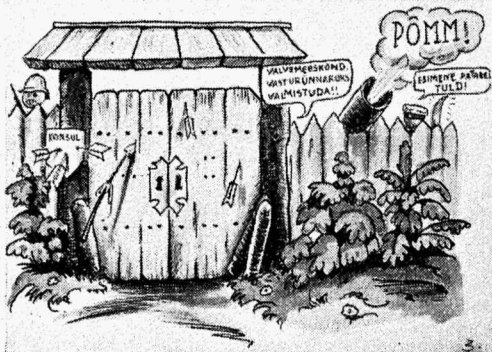
pealse paksusega. Samuti evivad need ristlejad vähimalt ühe paksema soomusteki, mille paksus kõigub jälle 70—127 mm vahel. Soomusteki tähtsus on eriti tõusnud viimaste aastate jooksul ja seda just seepärast, et on nõutav kaitsta laeva õhust pommide vastu. Seepärast kõik riigid pööravad erilist tähelepanu selle teki ehitusele ja leidub laevu, kus selle horisontaalse soomusteki paksus võrdub veeliinil asetseva soomuse paksusele.

Laeva soomuskaitse küsimus on sõjalaeva ehitamisel väga tähtis küsimus, kuid kahjuks on see seotud kõigi teiste küsimustega, nagu laeva kiirusega, suurusga, relvastusega jne. Kui näiteks soovitakse sõjalaevale anda tugev soomuskaitse, siis seetõttu laeva kaal tõuseb seda suuremaks, mida paksem on soomus. Järelikult ka laeva suurus või õigem laeva veeväljaruure läheb suuremaks. Kui nüüd samalt laevalt tahetakse saada ka suurt kiirust, siis järelikult laeval peavad olema tugevajõulised masinad. Tugevamajõuline masin aga kaalub jälle rohkem ja seetõttu omkorda suurendab laeva veeväljaruuret. Täpselt samasugune lugu on relvastusega. Kui paneme laevale suuremad suurtükid, siis kaaluvad need rohkem, laeva veeväljaruure suureneb ja selle tõttu tuleb tõsta masinate suurust, et saavutada soovitatav kiirus.

Kiirus on aga sõjalaeva üks tähtsaimaid omadusi ja ristlejate ja teiste vähemate sõjalaevade juures on eesmärk see kiirus tõsta nii suureks, et see võimaldaks lahingulaevadega kokkupuutumisel nende eest põgeneda. Nii me näeme, et kõigi ristlejate ja osa teiste vähemate sõjalaevade kiirus on alati suurem kui lahingulaevadel. Et seda aga saavutada, peab leidma nende vähemate sõjalaevade juures kuldse kesktee, kus laeva veeväljasurvega ja kiirusega oleksid kooskõlas relvastus ja soomuskaitse. Iga mereväe laevaehituse insenerid on püüdnud seda nõia ringi lahendada oma vaadete, kaalutluste ja eesmärkide kohaselt. Seepärast siis ka näeme, et ühe ja sama laeva suuruse juures on ühe riigi raskeristlejal 8 ja teisel 10 suurtükki, ühel riigil on veeliini soomuskaitse 76 mm ja teisel 150 mm, ühel on soomustekk 127 mm ja teisel ainult 70 mm.

Peale suurtükkide on harilikult igal raskeristlejal torpeedotorud, kusjuures nende arv kõigub 6–12 toru vahel. Kuid torpeedorelvastus omab igal ristlejal ka teise järgu tähtsuse.

Ants ja Coora lahendavad kriitilise ülesande

Järgmine klass laevu, mida tunneme sõjalaevastikes, on tuntud kergeristleja nime all. See klass laevu on väga sarnased oma omadusilt eelmise klassi laevadele, nagu seda võib järeldada nimedest — üks raskeristleja, teine kergeristleja.

Vahetegemisel nende kahe sõjalaevade tüübi vahel on oluline ainult suurtükkide suurus. Nii kergeristlejal on suurim suurtükkide suurus 15,2 sm.

Suuruselt on kergeristlejad väga mitmesuguse veeväljasurvega. See kõigub 3000 ja 10.000 tn vahel. Järelikult ka kõik teised laeva andmed on seetõttu muutlikud. Näiteks toome siin ühe Ameerika Ühendriikide kergeristleja klassi, mille veeväljasurve on 10.000 tn. Nende ristlejate kiirus on 32,7 sõlme, relvastuseks on 15 tk. 15,2 sm ja 8 tk. 12,7 sm suurtükki, soomus on veeliini 127 mm ja tekil 76 mm. Vastandina võtame ühe vanema itaalia kergeristleja, mille veeväljasurve on ainult 3200 tn, selle kiirus 27 sõlme ja relvastus 8 15 sm ja 3 7,6 sm suurtükki; soomust veeliini ei ole, kuid tekk on selle eest 85 mm paks.

Tänapäeva moodne kergeristleja kiirus ei ole alla 33 sõlme ja suurtükkide suurus ei ole vähem kui 12,7 sm. Seejuures veeliini soomus on tingimata olemas samuti kui teki soomus, kuigi nende paksus on mitmesugune, kõikides 51–150 mm vahel. Suurtükkide arv kõigub harilikult 8–15 vahel (suuremalkaliibrilised), millele lisaks on tugev õhukaitserelvastus. Torpeedorelvastus koosneb harilikult mõnedest torpeedotorudest, keskmiselt 12 tk. Kiiremaid kergeristlejaid omab praegu rivis Itaalia, kus nende kiirus tõuseb kuni 37 sõlmeni. Katseil on saavutatud isegi suuremaid kiirusi.

Järgmisena vaatleme sõjalaeva tüüpi, mis tuntakse sõjalaevastikes destroyeri või hävitaja nime all.

Kõigi eespool toodud sõjalaeva tüüpide pearelvastuse moodustasid suurtükid, nüüd aga näeme, et destroyeri pearelvastuse moodustab torpedo. Iga destroyer kannab loomulikult ka suurtükke ja väärib märkimist, et tänapäeval destroyeri suurtükirelvastus on läinud järjest tugevamaks, torpeedorelvastus on aga jäänud endisele tasemele või isegi vähenenud. Seega tänapäeva moodsad destroyerid on väga lähedased kergeristlejaile, ainult nende veeväljasurve on vähem, kiiruses aga nad tavaliselt ületavad kõiki sõjalaevu.

Destroyerite tüüpi laevu võiks omakorda jagada veel kolme liiki: superdestroyer (ühlihävitage), liider (juhtlaev) ja destroyer (hävitage). Superdestroyer oleks seega suurima veeväljasurvega destroyer, liider keskmise veeväljasurvega ja destroyer kõige vähema veeväljasurvega.

(Järgneb.)

„Meie Nooruse“

sünnilugu

„Meie Nooruse“ sünni „peasüüdlased“ toimetuse koosolekul. Laua taga vasakult: J. Nyman, V. Altoa, J. Vellerind, J. Maisma; ees: E. Murdmaa, P. Rummo. — Paremalt: „Meie Nooruse“ käesoleva numbri „eelmurdmine“

Armas noor sõber A. S.!

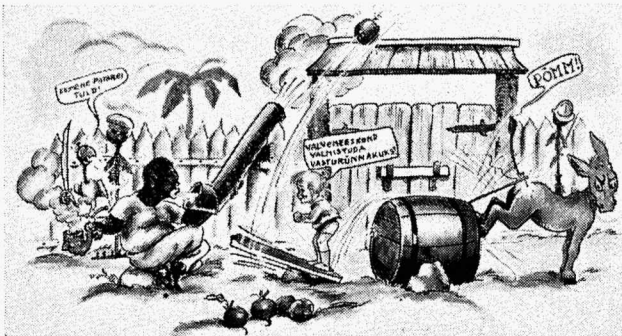
Luba, et ma Su kirjale vastan siin, kuna vastus kujuneb pikemaks kui „Toimetuse vestlusnurga“ raamid lubavad. Pealegi arvan, et selle vastu tunnevad huvi teisedki meenooruslased. Palud oma kirjas, et seletaksin, „kuidas seda „Meie Noorust“ õieti tehakse, mina ei oska aimata seda keerulist asjandust“.

Omavahel — kavatsesin „Meie Nooruse“ sünniloost vestelda juba ammu, aga ikka ei leidunud selleks mahti. Su sõbralik kiri nüüd andis selleks päris paraja tõuke.

Heitkem kõigepealt põgus pilk neile toimingule, mis tuleb sooritada enne „Meie Nooruse“ trükkimisele asumist. Muidugi — kõiki seiku on siin raske sõnastada, näiteks seda, kuidas ajakirja toimetamisega tegelejail tekib äkki mõte, et just see tuleks paigutada edaspidi ajakirja või et just nii ja

nii tuleks korraldada meie noorte sõprade vaimsete huvide rahuldamist. Tekkinud mõtete arutellakse läbi ja siis asutakse nende teostamisele. Pöörduetakse mõnikord ettepanekuga selle või teise tuntud kirjamehe poole, et kulla inimene, ära hoiä oma suuri teadmisi vaka all, vaid paku neist pisut ka meie kultuurihuvilistele noortele! Noh, enamasti pole nad ka sugugi kadedad, vaid kirjutavad üsna meeleldi, kui aga kutsetöö vähegi mahti annab. Teinekord jälle helistab keegi isand toimetusele, et ma kavatsen kirjutada sellest ja sellest — kas tahate? Aga muidugi — kui ta on aga meienooruslaste huvide kohane ja igati huvitav!

Vahetevahel saab pandud nüütelda hõlmad vöö vahele ja sõidetud teistesse linnadesse sealsete kirjameestega isiklikult kohtama ja „Meie Noorusele“ kaastööd paluma. Ja peagu iga päeva posti hulgas leidub igast riigi nur-

gast kokkutulevaid jutustusi, artikleid, luuletusi, joonistusi, fotosid jne. Vahel on toimetajal närvitsemistki: pidi just selleks ja selleks päevaks saabuma see kirjutus või too pilt, aga, näe, ei saabu ega saabu! Jäta kas või numbril ilmumine hiljaks ja kurvasta sellega tuhandeid meienoorulasi! Aga enamasti lahenevad ikka kõik probleemid õigel ajal ja siis võib ohata kergendatult.

Saabunud kaastöö loetakse mitme inimese poolt põhjalikult läbi ja kokku tulles siis arutellakse, mis sobib, mis mitte. Kuna „Meie Noorust“ toimetatakse põhimõttel, et „ainult parim on noortele hea“, siis osutub paratamatuks, et paberikorv toimetaja laua all ei saa nuriseda alatoitluse üle.

Nüüd pannakse avaldamisele tulevast materjalist osa tagavarakausta, kuna järgmise numbril materjal seatakse trükivalmis. Selleks tehakse vajadusel käsikirjades täiendusi, lühendusi või üldisi parandusi. Veel märgitakse käsikirjale kirjakraad ja -liik, s. o. missuguses trükikirjas vastav kirjutus tahtakse ilmutada. Kirjakraad määrab trükikirja suuruse, kuna liik tähe kujundilise iseloomu. „Meie Noorus“ kasutab enamasti kaht kirjakraadi: k o r p u s ja p e t i t (l. ptii), harvemini ka c i c e r o (üsna suur kiri) ja n o n p a r e i l l e (imepisike). Kirjutuste pealkirjad esinevad mitmesugustes kirjakraadides. Et asi oleks selgem, sirvigem „Meie Nooruse“ eelmist numbrit. „Kui kevadveed on valla“ trükiti kirjas „korpuse Cheltenham“, „Numbrite sünd“ — „korpuse Holzhausen“, „Lugu kevadest...“ — „korpuse Cheltenham poolpaks“, „Päikesekell“ — „petit Cheltenham poolpaks“, „Metsavaimu tütar“ — „korpuse kursiiiv“, noorte tööd — „petit Cheltenham“ jne. Määrake nüüd kindlaks ka käesoleva kirjutuse trükipildi nimetus.

Aga me laskusime trükitehnilisesse üksikasjusse veel enne trükikotta siirdumist! Viibime ju alles toimetuse ruumis.

Koos käsikirjade trükivalmis seadmisega tuleb korraldada ka illustratiivne osa. Toimetaja teeb esialgse kavandi, milliseks kujundada iga üksik lehekülg. Sellele vastavalt ta märgib pildi originaalile, kui suurena iga pilt ajakirjas peab esinema. Sirgeldab ja mõõdab. Arvutab proportsioone. Mõnd pilti tuleb suurendada, teist mitu korda vähendada. Vaadelge näiteks „Antsu ja Loorat“ käesolevas numbris. Kunstniku originaal oli nii suur, et see katnuks terve „Päevalehe“ lehekülje — „Meie Nooruse“ jaoks tuli seda klišeerides paratamatult tublisti vähendada.

Mõnikord tekib tuju piltidega teha muidki

figureid — valmistada m o n t a ž e mitmest pildist. Käärde ja liimi abil on mitmest fotost kokku monteeritud käesolevagi kirjutuse juure kuuluv pilt. Vaadelge käesoleva numbril kaanepilti — selle monteerimine nõudis tublisti aega. Tähelepanelik vaatleja küllap on märganud mitmelgi „Meie Nooruse“ kaanepildil monteerimise jälgi. Ärgu pandagu sellist „sissevedamist“ toimetusele pahaks!

Nüüd aga käsikirjad ja pildid kaenlasse ja kähku trükikotta: meienooruslased ootavad, tarvis uus number kiiresti valmis teha!

Kuigi „Meie Noorus“ trükitaakse eesti ühes suurimas ja moodsaimas trükikojas, kus tegevus on võimalikult mehhaniseeritud, käib valmiv „Meie Noorus“ siingi paljude käte vahelt läbi. Kui kaastöölised, toimetuse, talituse ja trükikoda kõik kokku arvestada, siis ulatub üle saja nende inimeste hulk, kes iga „Meie Nooruse“ numbril sünniloo juures nii või teisiti on tegelnud.

Vaadelgem nüüd, kuidas areneb „Meie Nooruse“ sünniloo trükikoja osa. Siinset mitmepalgelist ja keerulist tegevust polegi kuigi lihtne lühidalt kirjeldada — ei või ma ju ometi tervet numbrit ühest asjast täis kirjutada. Kõige parem oleks, kui igal meienooruslasel oleks võimalik kord trükikoda külastada — see oleks huvitav ning õpetlik käik! Üsna selge ja haarava pildi trükitehnikast annab aga ka B. Žitkov'i raamatuke „Sellest raamatust“ — kui see teie kooliraamatukogus peaks leiduma, siis ärge jätke seda lugemata. Siin aga saame anda vaid lühikirjelduse trükikojast seoses „Meie Nooruse“ sünniga.

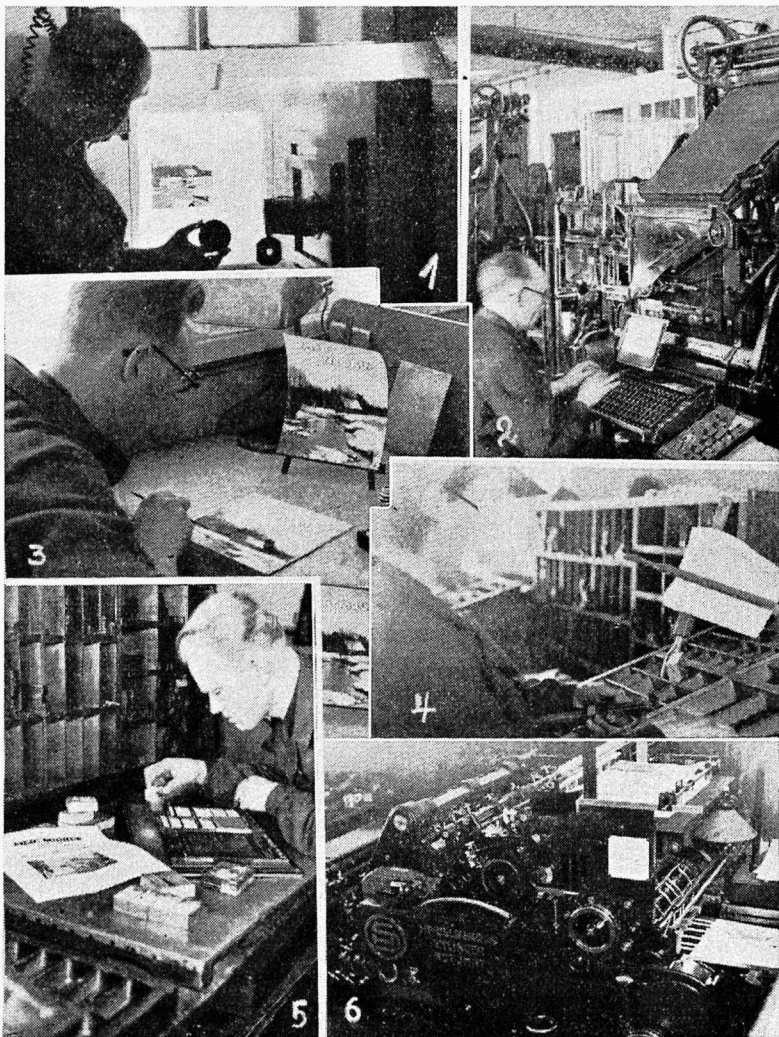
Läheme koos käsikirjadega. Need viiakse kõigepealt korrektorite kätte. Need on halastamatud preilid, kes käsikirjadest otsivad välja pisimagi keelilise vääratuse. Nende ridade kirjutaja näiteks peab end üsna „kangeks kirjameheks“, aga küllap sigineb käesolevagi veste käsikirja mõni punane joon. Ja neist ei pääse ükski autor! — Ja väsimatud on need korrektorid. Oma õpetajapõlvest mäletan, et paar tundi õpilaste kirjandite parandamist oli väsitavaimaid toiminguid. Trükikoja korrektorid istuvad aga varahommikust hilisõhtuni punast pliiatsit välgutades — ja armu ei anna nad kellelegi, sattugu nende kätte siis ülikooli professori või väikese esimesi tähti vedava lapse käsikiri.

Edasi lähevad käsikirjad trükiladujate valdusse. Lipsakem nendega koos sellest uksest sisse, mil ilutseb silt „Ladumismasinad“. Suur saal on täis isevärki keerulisi ja klõbisevaid masinaid. Iga käesoleva veste

lugeja on arvatavasti näinud kirjutusmasinat, paljud vist sellega töötamiski proovinud. Trükiladuja töö masinal sarnleb üldjoontes masinikirjutamisele. Siingi on tähtedega klaviatuur, siingi klõbistatakse täpselt samuti — silmad jälgivad käsikirja, sõrmed tantslevad nuppudel. Mis aga sellal masinas täiesti automaatselt toimub, on päris imetegu. Laduja iga sõrmevajutus toob nähtamatust panipaigast esile vastava metallise tähevormi. Need tähevormid muudkui klõbistavad joosta mööda renne, rivistudes ilusasti trükireaks. Kui veerulaiune rida on valmis, rändab see vorm sulatina sisse. Ja peatselt hiivab metallist käsi tinasse valatud trükirea sadade omataoliste kõrvale. Tähevormid rändavad tagasi uut „käsku“ ootama, kuna tinaread pärast tarvitamist sulatatakse taas ümber ja ringkäik algab uuesti. Olgu veel kord rõhutatud, et see kõik toimub täiesti automaatselt, inimekäe sõrmevajutuse tõukel. Nii võimaldub ühel inimesel päeva jooksul laduda tuhandeid trükiridu.

Mõningad osad „Meie Noorusest“, näiteks piltide allkirjad ja ristsõnad, laotakse käsitsi. Selleks on trükikojal sadasid tähekaste paljude kirjaliikidega. Iga kast on täpselt sarnaselt jaotatud lahtreiske, kus kindlates kohtades asuvad tähed, numbrid, kirjavahemärgid jne. Laduja käsi käib nagu tibu nokk aidaesisel — muudkui nokib aga metalliseid tähti, paigutades need rivikusse üksteise kõrvale.

Ladu valmis, tõmmatakse metallisele rida-derivile nõör tugevasti ümber (et see segi ei vajuks) ja asetatakse käsipressi. Nüüd määratakse ladu trükivärvise rulliga üle ja surutakse selle peale valge pabeririba. Saabub korrektuurpoogen. (Muide — kõik „Meie Nooruses“ ilmuu on korrektuurpoognate tegemiseks käinud läbi selle käsipressi alt, mil 22 aastat tagasi trükiti Eesti iseseisvuse manifest!)

Nii valmib „Meie Noorus“: 1. Kaane-originaali pildistamine klišeermiseks. 2. Ladumismasin. 3. Kliše viimistlemine. 4. Pildialkirjade ladumine. 5. Trükiladu ja klišeid „murtakse“ lehekülgedeks. 6. Kiirpress töötab

Korrektuurpoognad koos käsikirjadega rändavad jälle korrektorite kätte. Nüüd selgub, et ka trükiladuja on inimene, kes võib eksida. Kiire tööhooga on sõrm väärtanud ja ongi lipsanud vale täht laosse. On tekkinud trükiviga, mis mõnikord toob tõsisid sekeldusi, teinekord aga lõbusat nalja.

Eelnevad read näiteks olid korrektuurpoognal hoopis teisiti kui nad lugejateni jõuavad. Trükiladuja oli ehk väsinud, või tusane, et ma neist kirjutasin, ja sõrme väärtatuse tulemus oligi käes:

„Hiire tööhooga on sõrm väärtanud... on tekkinud trükisiga...“

Korrektorite punased pliatsid hakkavad aga jälle välkuma. Vigastele kohtadele tehakse

igasuguseid konkse ja kõverikke — korrektuurmärke. Selliselt kirevaks maalitud poogen rändab trükikotta tagasi. Algab parandamine. Käsilaos tõmmatakse patuoinas — vale täht — naaskliga välja ja torgatakse õige asemele, masinalaos tuleb laduda uuesti terve rida. Selgub aga, et korrektorige täpsusel on oma piirid — ikka juhtub mõni viga jääma n.-ü. kahe silma vahele, kuigi, nagu pärast näeme, veel paar korda kontrollitakse.

Parandatud trükilaost tehakse käsipressil uued äratõmbed, millest üks komplekt saadetakse toimetajale.

Vahepeal vaadeldgem aga, mis toimub „Meie Nooruse“ illustratsioonidega — joonistuste ja fotodega. Need viiakse trükikoja tsinkograafia osakonda. Siin paigutatakse nad kõigepealt suure klaasi alla hiiglasliku fotoaparaadi ette. Nüüd fotografeeritakse antud illustratsioonid, kuid mitte foto-, vaid tsinkplaadile. Hapete ja elektrivoolu abil söövitatakse tsinkplaadile illustratsiooni peegelpilt, selliselt, et need osad, mis trükipildis on mustad, jäävad kõrgemaks, valged osad on aga söövitatud madalaks. Vastavalt meneldud tsinkplaat naelutatakse puuklotsile ja ongi valmis klišee, mis trükimustaga kattes ja paberile vajutades jätab sellise jäljendi nagu on pildid „Meie Nooruses“. Klišee valmistamine on võrdlemisi keeruline toiming, siin saime seda kirjeldada vaid üldjoontes.

Toimetaja, saanud trükikojast trükilao ja klišeede jäljendid ehk „äratõmbed“, asub nüüd numbri kujundamisele. Tuleb toiming, mida trükikoja keeles nimetatakse ajakirja numbri „eelmurdmiseks“. „Meie Nooruse“ eelmurdmine toimub harilikult nii: tehakse valgest paberist kavatsetava numbri suurune vihik, mõõdetakse ära korrektuurpoognate ja klišee-jäljendite suurus ja jaotatakse siis eri kirjutused koos piltidega vastavatele lehekülgedele. Mõnikord tuleb tublisti vaeva näha selleks, et kõik hästi ära mahuks ja „klapiks“. Et asi oleks hästi selge, kleebitakse trükijäljendid juba vihikusse sisse, tehakse n.-ü. proovinumber.

Selle proovinumbri alusel siis läheb lahti ajakirja päris-„murdmiseks“, ja nüüd juba trükikojas. Tõstetakse ettenähtud portsjon trükiladu vastavale lauale, pannakse klišeed ridade vahele või kõrvale ja nii valmib mestalseid „Meie Nooruse“ lehekülgi üksteise järele. Mõnikord ei lähe see toiming väga hõlpsasti. Juhtub, et üks rida vastavast kirjutusest kuidagi ei mahu kavatsetud leheküljele, tee mis tahad! Siis kombineeri ja

koonda, vahel koguni kärbi! Iga „Meie Nooruse“ numbri murdmiseks kulub kolmelneljal inimesel aega oma 10—12 tundi.

Valmis lehekülgedest tehakse käsipressis äratõmbed ehk jäljendid. Nende üks komplekt läheb jälle korrektorige kätte veelkordseks trükivigadele ja hi pidamiseks, kuna teise järgi toimetaja vaatab ja mõtiskleb, kas ei oleks võimalik seda või teist lehekülge kujundada kaunimalt või kas mõni oluline märg pole välja jäänud. Kui kõik parandused ja ümberkorraldused on tehtud, siis algab trükimine.

„Meie Nooruse“ trükkimine toimub masinas, mida nimetatakse kiirpressiks. Ajakirja metalsed leheküljed asetatakse nn. vormide kaupa masinasse, mis ühe tunni jooksul trükib ära kuni kolm tuhat trükipoognat. Oõ kulub trükivärvi kuivamiseks ja järgmisel hommikul viiakse lahtised poognate vinnad kõitekotta. Seal brošeeritakse suured trükipoognad kibekiiresti, s. o. volditakse kokku, pannakse kaaned ümber ja traaditakse kinni. Ja nüüd hakkavad juba valmis numbrite vinnad rändama „Meie Nooruse“ talituse poole. Lahkume meiegi nendega koos trükikojast. Siin jäi meil vaatamata veel paljugi huvitavat — rotatsioonid, litograafia jne., aga et neil „Meie Nooruse“ sünniga pole palju kokku puuteid, siis loodame neist pajatada mõnikord hiljem teiste küsimuste puhul.

Talituses on vahepeal kõik ettevalmistused värske numbri laialisaatmiseks tehtud — aadressilipikud ümbrispabereile kleebitud, uued tellimised registreeritud jne. Värske numbri saabudes rakendub kohe kümme inimest talgute korras ajakirja ekspeditsiooni (laialisaatmise) tööle. Mõne tunni jooksul on ajakirjad paigutatud ümbrikesse, postiasutuste kaupa sorteeritud, ja juba vurab auto „Meie Nooruse“ koormaga postkontori poole.

Järgmisel päeval tuhanded meienooruslased üle maa ootavad kannatamatusega posteljoni koputamist või lippavad ise tulist jalu postiasutusse: kas täna tuleb uus „Meie Noorus“? Tuleb! Oi seda rõõmu!

Aga sellest ja muist oma arvamisist „Meie Nooruse“ kohta tuleb teil juba endil kirjutada „Meie Nooruse“ ankeetlehele.

P. R.

Rembrandt

„Et Rembrandt maalikunstnikuks hakkas, oli ta isale, lihtsale möldrile Leideni linnas, tuuleveskite ja tulpide maal, Hollandis, väga vastu-meelt.“

Tädi võttis prilli ninalt ja pani selle lauale, kahe paksu raamatu kõrvale, mida nad olid äsja lehitsenud. Kui tädi prilli ninalt võttis, võis see ainult tähendada, et järgneb pikk jutt. Seepärast Peet ja Reet nihkusid lähemale ja ootasid põnevusega: nad tahtsid meeleldi lähemat teada saada inimese üle, kes on maalinud nii suure hulga pilte.

„Jah, Harmen Gerrits van Ryn, või, et teil arusaadavam oleks, Herman Gerhardi poeg Reinilt, oli tõepoolest pahane, et ta neljas poeg, kellele ristimisel oli antud päris omapärane ja harukordne eesnimi Rembrandt, ei hoolinud põrmugi ta soovist saada „tudeeritud“ meheks, kes hiljem oma tarkuse ja teadmistega võiks olla kasulik linnale ja riigile. Möldri kolm vanemat poega olid õppinud „antvärkideks“, Rembrandtist aga pidi isa tahtel saama koolitatud, kõrgesti haritud inimene ja seepärast ta pidi astuma „ladina kooli“, et saada ettevalmistuse ülikooli astumiseks. Kuid poisil polnud mingit tahtmist tegelda raamatutega, — värvid ja pintslid meelitasid teda palju rohkem. Ja nii tuligi, et Rembrandt läks ühe Leideni kunstniku juure õppima maalikunsti, hiljem aga Amsterdamis seda õpingut jätkama. Ja kui ta siis oma õpetajate arvates oli küllaldase ettevalmistuse saanud, tuli ta kodulinna tagasi. Kuid see näis noormehele nüüd vist olevat kitsas, mereäärne pealinn pakkus talle suuremaid võimalusi kui jõeäärne kodulinn. Peagi siirdus ta tagasi Amsterdamis ja jäi sinna elu lõpuni. Amsterdam pidi tol ajal tõepoolest huvitav linn olema.“

Tädi katkestas hetkeks oma jutu ja vaatas Peedule ja Reedule just kui oleks ta tahtnud veenduda selles, kas nad on ka küllaldaselt tähelepanelikud. „Ma unustasin teile ütelda, et Rembrandt oli sündinud 1606. aastal, ja kui ta Amsterdamis elama asus, oli ta 25 aastat vana. Amsterdam oli siis uue iseseisva vabariigi pealinn, rikas ja uhke, elav ja kirev. Sel ajal pandi alus Hollandi rikkusele. Hollandi laevad purjetasid kõigil meredel ja töid igast ilmakaarest kalleid kaupju ja haruldasi asju. Hollandlased hakkasid ka kunsti harrastama, sellest lugu pidama. Kainete ja iseteadvate inimestena neil oli kunsti alal ainult paar soovi: maalitagu neid endid, maalitagu nende kodu ja ümbruskonda, mida nad söövad ja joovad, kuidas töötavad ja lõbutsevad, maalitagu veel pilte nende kodude ilustamiseks. Sellest soovist või vajadusest tekkiski hollandi maalikunst, mille aineiks on portreed, interjöörid, maastikud, merepildid, nätiümmortid. Publik ei igatsenud ja kunstnikud ei ajanud taga „ilu“, publik ei soovinud ja kunstnik ei vajanud oma loomingus „fantaseerimist“ — ülimaks vooruseks oli tõe truudus, ja seda saavutaski hollandi maalikunst, olles realistlik algusest lõpuni.“

Tädi heitis pilgu lastele: kas neil pole ehk igav, kuid need ei avaldanud mingit kannatamatuse tundemärki ja tädi jatkas.

Rembrandt

Autoportree

„Kui nüüd tagasi pöörduda Rembrandti juure Amsterdamis, siis peab ütleva, et tal näis algusest peale olevat edu. Säilinud piltide arv tõendab, et tal kohe esimestel aastatel oli rohkesti tellijaid, kuulsaks ja otsitud maalikunstnikuks sai ta aga oma pildiga „Anatoomia tund“.“

Tol ajal olid Hollandis moes grupiportreed, nii kui meie ajal on moes grupiülevõtted. Rembrandt oma „Anatoomia tunnis“ kujutab doktor Nikolas Tulpi oma kolleegidele-kirurgidele inimese käemuskulatuuri seletamas ja ta oskas kuulajaid nii osavasti ära mahutada, igaüht üksikult nii hästi esile tuua, et kõik jäid rahule. See pilt tõi Rembrandtile kuulsuse ja jõukuse. Kõrgemasse seltskonda kuuluvad kodanikud, rikkad härrad ja proud, tähtsad isikud tahtsid tema poolt lõuendil jäädvustatud saada, ta oli üle küllatud tellimistega, mis talle ränka raha sisse tõi. Ta juure tuli palju õpilasi, kes temalt kui meistrit tahtsid õppida, ja varsti ta abiellus ka suursuguse ja rikka Saskia van Uylenburgh'iga. Nii sai Rembrandt rikkaks ja õnnelikuks. Ta elas nüüd suures majas, kuhu ta kuhjas kõiksugu huvitavaid asju, väärtuslikke ja haruldasi esemeid, oma ja teiste kunstnike pilte, nii et ta korter sarnles rohkem muuseumile kui tavalisele kodule.

Kui ma õigesti mäletan,“ tädi katkestas oma jutustuse ja püüdis meenutada üksikasju ja, kui see, mida ta hakkas loetlema, polnudki kõik, oli seda siiski palju. „Jah, kui ma õigesti mäletan, siis leidus tema tubades india vaase ja hiina portselani, jaapani rüütelite ülikondi ja lõvinahku, austraalia lindude topiseid ja metsikute inimeste relvi, kiivreid, väärtuslikke taldrikuid, haruldasi veetaimi, kallist puust laudu ja toole siidpatjadega, ja teab veel mida, toodud Amsterdamis kaugeist meretaguseist maist. Rembrandt oli õnnelik ja see õnn kiirgab ta tolaeaguseist piltidest, milleles peegeldub veel elurõõm.“

Ta maalís oma naist Saskiat, maalís iseenast koos naisega, maalís end ka úksi. Pole teist kunstnikku, kes end oleks nii palju ja nii tihti maalinud kui Rembrandt. Mitte seepärast, et ta oleks olnud armunud oma náojoontesse või pidanud end „piltilusaks“. Ei. Tal oli päris teine eesmärk: kui ta tahtis uurida mingit erilist ilmet, valgustust või mingit uut efektset peakatet või riietust, ta uuris seda enda näol, ja seetõttu tunneme umbes 100 pildis ta nägu ajast, kus tal vurrud hakkasid kasvama, kuni ajani, kus elu ta näkku oli graveerinud sügavaid kortse. Väga tihti kujutas ta end baretiga, kas sulgedega või ilma, on aga ka pilte, kus ta kannab puht fantastilist peakatet.“

Tädi võttis laualt suure paksu raamatu ja näitas siit-sealt Rembrandti autoportreede reproduktsioone. Peet ja Reet vaatasid neid huviga. Neid oli palju, — küll rahuliku, küll naeratava näoga, tihti tõsise ilmega, mõnikord ka grimassid tõmmatud náojoontega ja lapsed arvasid, et ta pidi olema lahke ja heasüdamlik inimene.

„Aga Rembrandti õnn ei kestnud kaua.“ Tädi sulges raamatu ja jätkas: „Üks grupiportree oli talle kuulsust, rikkust ja õnne toonud. Teine, just 10 aastat pärast „Anatomia tundi“ maalitud, grupipilt tähistab suurt pööret ta elus. 1642. a. valmis ta suurim, üle 3 m kõrge ja 4 m pikk, maal, mil ta vastavalt kokkuleppele pidi kujutama Amsterdami kütide kompaniid ühes kapteni ja leitnandiga. Iga mees oli maksnud 100 guldenit ja seepärast oli igapähe õigus arvata, et teda maalitakse nii, et ta terve suurus ja ilu täiel määral maksvusele pääseb.“

Vaadake nüüd seda nii-nimetatud „Õist vahtkonda“. Tädi avas jälle raamatu ja Peet ja Reet nägid pilti, mil valitsesid tumedad, peagu mustad toonid. Ainult esiplaanil seisvad figuurid olid heledad, teised kadusid hämarusse ja koguni pimedusse. Näis täiesti arusaadav olevat, et tellijad ei võinud rahul olla selle nende kujutamisega pimeduses. Tumedas ja heledas riietuses esiplaanil seisvais meestes arvasid Peet ja Reet ära tundvat kapteni ja leitnandi, nurgas paremal kõitis nende tähelepanu trummilööja oma suure trummiga, kes selle põrinaga meestele signaali andis relvad kätte võtta. Aga kes oli see väike hele tüdruk lipniku ees? Ja mida ta siin, õösel, tegi meeste hulgas? „Te küsite minult seda, mida paljud on endalt kü-

Rembrandt

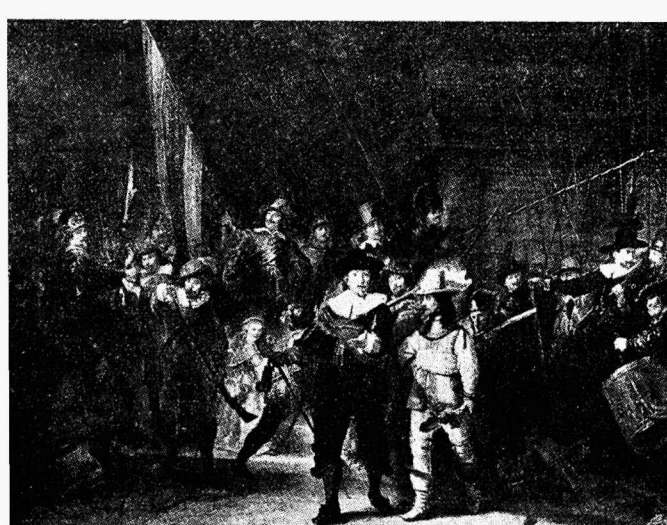
Õine vahtkond

sinud ja millele pole veel leitud rahuldavat vastust. Keegi on seda salapärast tütarlast nimetanud „väikeseks nõiaks“ ja pildi valgusallikaks, teised arvavad, et see ei olegi „Õine vahtkond“, sest kui see kütide väljamarssimine oleks aset leidnud õösel, siis oleks pidanud vähimalt üks tungal meeskonna kogunemist valgustama, ja seepärast arvatakse, et see polegi õöstseen, vaid et kütid lähevad laskeharjutusele ja et tütarlaps, kelle vööil ripub valge kukk, viib selle laskevõistlusele autasuks parimale laskurile. Olgu kuidas on tellijate pettumuse ja pildi õige tähenduse leidmisega, peaasi on, et see maal oleks ka siis Rembrandtile kindlustanud surematuse, kui temalt poleks säilinud ühtki teist tööd. Rembrandt oli tellijaid pahanud sellega, et ta neid polnud kujutanud reas marssimas või pidulaua ümber istumas, nii kui tavaliselt maaliti grupipilte, vaid oli loonud vaba kompositsiooni, et kasutada salapäraselt heletumedust ja seletamata valgust, mis ujutab üle keskel seisvaid tegelasi. Nõiduslik kuldtoon, Rembrandtile omane heletumedus oli siin esmakordselt meistri poolt tarvitusele võetud, — see ongi see ainulaadsus, mis on palju rohkem väärt kui 16 korda sada kuldnat.

Pilt ei meeldinud. Kas see Rembrandtile mõjus, ei tea üldelt, kuid kindlasti mõjus talle samal aastal järgnenud armastatud Saskia surm. Saskia jättis Rembrandtile väikeses poja Tiituse, kelle eest tuli nüüd hoolitseda, ja see osutus Rembrandtile raskeks. Raske oli kannatada ka seda, et endised suured sissetulekud ja osa Saskia varandust oli 7 aasta jooksul ära tarvitatud. „Ära raisatud“, arvasid mõned, kes ei mõistnud Rembrandti huvi haruldaste, värvirikaste ja omapäraste asjade vastu, mida ta oma kodusse oli kuhjanud. Ta käsi hakkas halvasti käima. Rembrandt sattus võlgadesse, seda enam, et pärast oma suurte kaasaegsete arvamide järgi „ebaõnnestunud“ maali uued tellijad jäid ära ja ta majanduslik seisukord muutus nii halvaks, et talle tehti oksjon. Rembrandti varandus kirjutati üles. See dokument on säilinud ja seepärast on ka teada kõik need ta korteris olnud esemed, milledest ma juba mõned nimetasin, ja need müüdi võlgade kattteks. Rembrandt ise pidi oma toredast majast lahkuma. Ta asus elama väikesesse tuppa ja töötas edasi.

Võiks arvata, et saatuse löögid mõjusid ta töötahtele või töövõimele halvavalt. Seda ei juhtunud. Töös leidis ta suurt lohutust. Ta töötas edasi veel suurema innuga ja andumusega, saavutades ületamatu meisterlikkuse. Ta elas viletsuses ja vaesuses, kuid see teda ei heidutanud. Imekspanemiseväärne on ta töövõime, ta viljakus. Jäädes täiesti üksinda — ta poeg Tiitus ja ta teine naine Hendrikje läksid enne teda hauda — ta jätkab tööd, jättes maailmale üle 300 maali ja veel rohkem oforte ja jooniseid. Rembrandt suri 1669. aastal. Ta oli viimne suurmeister.“

Peet ja Reet ei tahtnud leppida, et sellega oleks kõik Rembrandti kohta öeldud. Nad ootasid, kas tädi jätkab jutustust, aga tädi vaikis. Siis Peet küsis: „Mis pilte Rembrandt veel maalis?“ — „Siin selles raamatus, millest me vaatlesime ta autoportreid, on peagu kõigi ta maalide reproduktsioonid. Siin näete neid härrasid ja prouasid, noori ja vanu, meeldivaid ja inetid, keda Rembrandt on maalinud küll uhkes,

küll lihtsas riietuses. Näete veel hulga pilte piibliaineil, vanast ja uuest testamendist, — need kuuluvad paremate hulka. Teid võõrastab pisut riietus? Jah, Rembrandt maalís tihti piibli tegelasi omaaegses riietuses, aga nende näod väljendavad tundeid, mis inimestele on omased igavesti. Rembrandti varanduse hulka kuulus ka üks vana piibel. See oli vist väga kulunud lugemisest. Rembrandt tundis pühakirja sisu hästi ja teda võib õigusega nimetada piiblimaalijaks. Ka greeka mütoloogiat on Rembrandt kasutanud oma maalides.

See teine raamat sisaldab Rembrandti oforte ja jooniseid. Nende hulgas on jälle portreid, suuri kompositsioone, aga ka maastikke, loomi, pilte igapäevasest elust. Kardan, et teil täna ei jatku aega ega kannatust neid vaadelda.“

Näis, nagu ei tahaks tädi lastega enam aega viita, nagu peaksid nad nüüd kodu poole mine-ma. Reedul kipitas aga ammugi keelel üks küsimus, ja ta võttis julguse kokku ning küsis: „Tädi, kas sa oled ise ka Rembrandti pilte näinud?“ Tädi oli küll käe välja sirutanud prillide järele, aga ta jättis need lauale ja ta nägu muutus lahkeks, peagu rõõmsaks. „Olen. Olen saanud selle õnne osaliseks. Te teate ju, et kõigi kultuurriikide pealinnades on suured rikkad muuseumid ja pildikogud. Olen mitmeid neid külastanud ja olen seal hinnatavaimate piltide hulgas nautinud Rembrandti maale. Louvre'is, suurimas muuseumis mitte ainult Pariisis, vaid terves maailmas, on Rembrandt hästi esindatud, samuti Londonis, Münchenis ja teistes suuremates linnades võib näha ta maale. Kusagil pole aga Rembrandti maale nii palju kui Ermitaažis, Venemaa Neeva-äärses endises pealinnas, ja kes Rembrandti kunsti tahab tõsiselt uurida, peab neid pilte tingimata ka nägema.“

„Tädi, ütle veel, milline Rembrandti maal sulle kõige rohkem meeldis?“ lapsed vaatasid küsivalt tädile.

„Ma peaksin vähimalt pooltosinat pilti nimetama, aga see viiks liig kaugele. Mainin ainult muljet ühest pildist. Kui ma teda kaugeilt silmasin, siis arvasin, et see kujutab püha perekonda. Kui ma seda lähemalt vaatlesin, ei

Rembrandt

Püha perekond

olnud selles midagi, mis minu arvamist oleks kinnitanud, ei ingleid ega nimbust. Väikeses toas noor ema kiigutab lapsukest hällis ja tagaplaanil töötab puusepp. Valitseb hämarus, vaid üks päikesekiir tungib tuppä. Kas selle mõjul puusepp muutub Joosepiks, noor hollandlanna Mariaks, lapsuke hällis Jeesus-lapsukeseks. Kas see vajutab pildile pühalikkuse pitseri, ei tea ütelda, ometi on see pilt läbi immutatud pühalikkusest ja seepärast imetlen kunstnikku-võlurit.“

M. N.

Kahjulikest loomadest

K. A. HINDREY

Sageli paistab nõndagi, et inimene oma toorust püüab vabandada sellega, et ta loeb looma, kelle ta on tapnud või keda ta kavatses tappa, suureks kahjuriks. Me näeme kütte ja kuuleme küttidest, kes tulistavad kõiki kulle, isegi öökulle, lasevad maha kõik varesed, harakad ja näärid; isegi kuldnokkade vastu tõstis keegi kunagi ajalehes häält, sest need söövad kirsse. See on ju õige, nad söövad küll kirsse, mis puu omanik ise tahaks süüa. Et kuldnokad aga hävitavad miljardid putukaid, kes muidu ühtki rohelist lehte ei laseks kasvada, seda kirsimaias mees ei arvesta.

Suur osa inimesi hävitab loomi teadmatusest. Ei teata nimelt, et näiteks kullide seas hiireviu hävitab määratul arvul neid loomi, keda peab lugema tõeliselt kahjulikeks, nimelt hiiri. Hiired omalt poolt ei hävita mitte ainult vilja, vaid nad on kõige hädaohtlikumad haiguste edasikandjad peale kärbestele. Hiired ja rotid levitavad koolerat ja tüüfust ja katku. Aga meie kütid kõmmutavad maha hiirte ja rottide kõige suuremaid vaenlasi: kulle, öökulle, varesed, harakaid, hakke, nääre, tuhkruid, nugiseid, lahitsaid ja rebasid.

Nüüd imestavad muidugi kõik, et loete-

lus on ju hulki loomi, kes kõik loetakse kahjulikeks. Näiteks paistan ma pidavat seda va' murdjat rebast kasulikuks loomaks. Iga inimene ju teab, kuidas rebane talitab metslindudega ja isegi hoonete ümber kanadega, partidega ja muude sulgloomadega.

Kuid igal asjal on kaks külge. Nõnda on ka loomade kasulikkusega ja kahjulikkusega. Ning selles teadus on hakanud aegamööda selgitama ja seletama, kuidas õigupoolest on selle kahjuga, mida inimesed loevad nõndanimetatud kahjulike loomade pattudeks. Järgnegu siin mõned lood sellest, kuidas inimesed püüdsid vältida seda arvatavat kahju, kuid seejuures kahjustasid ise endid rängalt.

Inglismaal, nagu mujalgi, peeti külvivareid kahjulikeks ja hakati neid hävitama. Tagajärjeks oli, et nurmed hakkasid kubisema kiirelt siginevatest hiirtest ja vili muudkui kadus. Katse läks maksma määratud varandusi. Nüüd on külvivaresed kaitse all ja põlud ei kannata enam hiirte all.

Nimelt Inglismaal ja Ameerikas on hakatud põhjalikult uurima, kuidas on õigupoolest lugu selle kahjuga, milles süüdistatakse eelarvamiste alla sattunud loomi. Ja mis küll kõigile on kõige üllatavam: rebane olevat pigem kasulik kui kahjulik. Et ta tõepoolest hävitab metsiste ja põldpüüde pesakondi, seda keegi ei salga. Kuid need linnud moodustavad vaid 15—20% rebaste toidust, kuna muu osa langeb närijaile, hiirtele, rottidele ja rohutirtsudele, nõnda et põllumajandusele toodud kasu ületab kaugelt küttidele tehtud kahju.

Norras on olemas teatav eriline sort metsiseid. Need siginesid mõnikord väga kiirelt, kuid siis tekkis nende seas jälle ajuti taud, mis neid armutult hävitas. Nõnda et umbes kolme- või nelja-aastase vahemiku järele neid oli jälle küllalt küttide jaoks. Kuid siis tuldi õnnetule mõttele, et vist küll kotkad, kullid, rebased ja nugised põhjustavad ajuti metsiste kadu. Hakati hävitama hulgaliselt neid arvatavaid vaenlasi. Kuid nende vaenlaste kadumise järele löi taud peaaegu silmapilkselt jälle loksama. Ja paari aastaga oli see eriline metsiste tõug, keda kunstlikult sooviti kaitsta, langenud nüüd katkusarnaselt leviva taudi ohvriks.

Ja siis selgus: Taud hakkas levima alles siis, kui metsiseid oli siginenud liig palju ja kui nad kogunesid suurtesse hulkadesse. Siis andis ikka haige lind tervele oma haiguse üle, nagu seda ju on näha ka inimeste juures, kus rahvakogunemised ja lähedane kooselu soodustavad nakatamisi. (Sellepärast sule-

taksegi meil koolid nakkushaiguste tekkimise puhul.) Röövloomad aga kaitsid metsiste ühiskonda nahatamise eest sellega, et nad püüdsid haiged linnud kinni. Kui siis nüüd hävitati röövloomad, siis kadus ka looduse tervishoiu politsei, kes end elatas haigetest ja seepärast kergemini kättesaadavatest lindudest, ja need olid pühendatud surmale taudi kaudu.

Üldse on röövloomadel metsades ja nurmedel, samuti vees, tervishoiupolitsei ülesanded. Haige loom on kergemini püütav, samuti ka rumal ja saamatu loom, nõnda et järele jäävad vaid päris terved, kes oskavad oma elu kaitsta kõigi oma loomupäraste võimetega. Rebane, hunt ja mäger hävitavad esmajoones ikka haigeid, seda on nii määratud loodus.

Austrias tahtis ühe maakonna kütiselt kaitsta hirvi ja jäneseid ja hakkas hävitama rebaseid. Selle tagajärjeks oli küll suur jänese arvu tõus, aga siis hakkasid jänesed, samuti nagu kord metsisedki, haigestuma ja surema. Ja lõpuks oli kütiselt sunnitud rebaseid ostma ja teistest maakondadest sadade viisi sisse tooma, et päästa jäneseid haigusest!

Mõned aastad imestati ka meil Eestis, miks on kõik lastud jänesed maksahaiged. Seletus oli päris lihtne: rebasenahek oli läinud kallimaks ja inimesed muudkui käisid rebasjahil.

Mood ja karusnahkade hinna tõus on põhjustanud nii mõnegi loomaliigi väljasuremise, olgu siis kas otseselt, et lastakse vastavat nahka kandvad loomad kõik maha või tapetakse (nagu tšintšilja, närijaate liik Ameerika Andides), või aga kaudselt, nagu selgub järgmisest loost:

Kui skunk (meie mägraga sugulane haisloom Ameerikas) läks karusnahana väga moodi ja nõudmine tema järele oli suur, siis hakati New Yorgi osariigis neid hävitama. Selle osariigi põhjapoolses osas on hiiglasoo, kus elab hulgana parte, korbitsaid ja teisi veelinde. Kuid seal elutseb ka üks liha sööv kilpkonnatõug, kes muneb soo kaldale tuhandete viisi. Neid mune aga sööb skunk. Aga kui skunk oli hävitatud, siis hakkasid siginema kilpkonnad nii suurel määral, et soo neile enam küllalt toitu ei pakkunud. Näljaga asusid nad veelindude pesade kallale ning sõid munad ja pojad. Linnud jätsid senised pesitamispaigad maha, soo tühjeneb. Alles siis, kui skunkimood hakkas vaibuma ja kandma hakati jälle teisi nahku, said üksikud ellujäänud skungid jälle sigineda, hakkasid jälle sööma kilpkonnade mune ja kahandasid

nende juurekasvu. Siis tulid jälle tagasi pardid ja korbitsad, mis muidugi võttis aastaid aega enne kui inimeste hävitustöö tagajärjed olid kaotatud.

Jälle Ameerikas, Arizonas, taheti kaitsta põtru huntide ja hõbelõvide eest ning määrati nende kiskjate peade eest preemiaid. See väga ebatark tegu tasus end ruttu kätte: põdrad siginesid nõnda tugevalt, et mets neid enam ei jõudnud toita, ja nad surid nälga.

Kui ma ennist ütlesin, et ka vees on röövikuil oma tervishoiupolitsei ülesanded, siis teavad seda kalaliikide pidajad juba ammu. Karpkalade tiikidesse pandi juba läinud sajandil haugisid, et loomult juba laisad karpkalad ei haigestuks oma laiskuse tõttu. Haug teeb oma puhastustööd ja korjab haiged välja. Loomulikult hoolitsetakse selle eest, et haug poleks liig suur ega saaks hävitada üle määra. Ta peab hoolt kandma selle eest, et karpkalad ei unustaks keha karastamist kiirema ja korrapärasema liikumise kaudu, teiste sõnadega — sportida.

Meil on sageli noored need, kes ajavad innuga taga üksikute puude otsa sattunud oravaid, kes löövad iga süütu konna „pilpasse“, hävitavad kasulikke kärn- ja padakondi, ikka uskudes, et need loomad on kahjulikud või mürgised. Loodus ise on pannud kõik loomad oma kohale ja neile annud kätte nende ülesanded, sellepärast lastagu

Foto A. Ivask

Kevadveed

loodusel endal otsustada, kui palju neid on vaja. Kui mõned loomad on määratud ainult teiste toiduks, nagu mõningad putukad ja väga kahjulikud hiired ja rotid, siis ärgu segagu inimene end sekka ja jätku rahule need murdjad, kes neist elavad. Ning teadus pole veel kõike selgitanudki, kus lõpeb iga looma tekitatav kahju ja algab tema toodav kasu. Näiteks peetakse üldiselt kahjulikuks meie nääri. Kuid nüüd on avastatud, et ta on kõige viljakam tammede istutaja. Ei saa ükski metsateadlane veel kätte seda saladust, kuidas näär teab, et tema poolt mullasse pistetud tammetõru on nimelt selle kõige õige ma mulla sees ja kasvab, kuna metsateadlase istutatud tammedest hakkab kasvama vaid väike murdosa.

Evald Paikre

Illustratsioonid :
D. Turp

2

Hiiumaale.

Tõusev päike leidis poisid sügavast unest. Eelmine päev uudsete muljete ja tubli rännakuuga oli poisid nii põhjatusse unekotti vajutanud, et nad ei kuulnud lehmade ammutamist ega kanade kaagutamist.

Alles siis, kui loomad oma hommikuse kontserdi olid lõpetanud ja ümberringi ebaharilikult vaikseks jäi, avas Kotkasilm esimesena oma silmad ja vaatas nagu pisut võõrastades ja meele tuletades enda ümber.

Karukäpp aga maças kõige mõnusamas rahus.

Siis tuli Kotkasilmale kõik meele. Kiiresti hakkas ta riietuma.

„Karukäpp!“ püüdis ta sõpra äratada ja müksas teda.

Karukäpp aga kiskus unes vaipa veel rohkem lõua alla, pööris teise külje, pani suu, mis maçades oli lahti vajunud, kinni ja maças edasi.

Ei siis Kotkasilm temaaga rohkem jannanudki. Ta ronis lakast maha ja ruttas kohe randa. Juba askeldaski Kaarel paadi juures. Kaarel oli madrus, kes teenis oma kaitsevæe-aega tuletoorni juures.

Kaarel pidi Kärdlasse sõitma. Ta lubas poisidki kaasa võtta. Seda see Kotkasilm tuliigi uurima. Kaarel oli sõiduvalmis.

Kiiresti ruttas Kotkasilm lakka tagasi. „Karukäpp, tõuse! Tõuse! Tõusee-ee!“ „Lase ma veel viis minutit!“ palus elumärke avaldav unimüts.

Kotkasilm aga pakkis juba oma asju seljakotti.

„Maaga või seitse aastat — mina aaga sõidan minema, kaua ma sind ootan! Kaarel juba ammu askeldab paadi juures.“ „Ära räägi, kas tõesti! Siis on teine asi. Einoh, oota ikka mind ka, ma panen end kohe riidesse.“ Karukäpa uni oli nagu pühitud. Ei paksuvõitu kohmakas poiss nii väle võib olla, seda poleks keegi julgenud ennustada.

Seekord nähtavasti soovis tuuletaat proovida poiste vastupidavust ja oli laineaharjad päris valgeks käristanud.

Karukäpal oli päris halb. Näost valge kui paber koonutas ja üle paadi ääre ja hoidis kramplikult servasi kinni. Eluilmas ei lubanud ta enam merele tulla.

Kotkasilm oli tugevam. Temal ei kõlvanudki olla nõrk merehäguse vastu, sest temast pidi ju kunagi saama meremees.

Õnneks oli pärituul ja sõit arenes hästi. Varsti kõikus paat kinniseotult Kärda sadamakai külles.

Paadi kiikumine jäi aaga poiste kehasse koğu pæevaks.

Kärddas, selles väikeses riidevabrikulinnas, poisid kaua ei peatunud. Vabrikusse sisse ei lastud ja muu osa linnast oli varsti vaa-datud.

Kotkasilm märkas, et Karukäpa meeleolu ei olnud kuigi roosiline. Ta otsis taskust suupilli ja püüdis enda loodud marsiiga kaaslaste halba tuju peletada.

„Kas tead, Karukäpp, et oleme suurte naljameeste ja vägevate meriröövlite kodumaal?“ sõnas Kotkasilm, kui ta nägi, et isegi muusika ei suutnud sõbra tuju tõsta. Kurja merehäguse mõju ulatus veel kaugele maalegi.

„Mulle tuleb meele üks naljajutt hiidlastest.

Kord teinud hiidlased kaevu. Kaevanud nii sügavale kuni vesi tulnud vastu. Nüüd tahtnud mehed teada, kui sügav kaev õige on. Ei ole meestel mõõdupuud. Hea nõu kallis. Viimaks ütelnud üks. „Meie mehed kõik kuus jalga pikad. Hakkame õige üksiseise jalga-dest kinni ja mõõdame nii kaevu. Teised sellega nõus. Pandud tugev puu üle kaevu. Kõige mehekam hakanud puust kinni. Teine hoidnud selle jalust kinni ja nii edasi, kuni mitu meest üksiseise otsas rippunud. Viimaks hüüdnud esimene:

„Pidaage, mehed, ma sülitän pihku!“

☞ Hakanud sülitama. Seni kukkunud kõik mehed kaevu põhja nii, et maa müdisenud!“

☞ See väike naljatera tegi imet. Karukäpa näole ilmus naerumuie.

Pisut meriröövlleist.

Kõrgessaare mõisa pargis uurisid poisid hoolega suurt kivimürakat. Sel kivil olnud vanasti kõrge raudtorn ja selle tippus põle-nud tormistel sügisõudel eksiituli. Mitte väga kaugel Kõrgessaarest on meres suur madalik — Suur Rõhu, väga ohulik koht laevadele. Tormi ajal süüdanud Ungru krahv eksitule ja meelitanud sellega laevad madalikule ning röövinud siis oma meestega laeva varanduse.

Kotkasilm teadis seda lugu hästi. Ta teadis isegi seda, et vanal-vanal ajal olnud niisugune komme, et kui laev karidel hukkus, siis kuulus see rannarahvale.

Tee ääres oli lai karjamaa, täis kaunilt põetud kadakapõõsaid. Lambad närivad vä-hese rohu pärast saigeli ka noori kadaka võ-susid ja õpivad nii tahtmata aednikutööd — puude pügamist.

Poisid aitavad heinalisi.

Kaugel silmapiiril mustas suur vihmapiiv ja oli kuulda tugevat müristamist. Piiv lähenes kurjakalutavali.

Maaniee lähedal olid heinalised aгарall tegevuses, et tulist-ruttu heinad enne vihma-valangut hunnikusse saada.

„Heinalised on hädas. Lähme appi?“ tuli Kotkasilmale õnnelik mõte.

„Ei tea, kas maksab, ehk ei ole sünnis,“ kahles Karukäpp.

„Miks ei maksa, ikka maksab. Lähme!“ otsustas Kotkasilm kindlalt.

Läksid. Aitajad võeti sõbralikult vastu. Kii-resti-kiiresti kannsid poisid heinu süles kokku suuremasse hunnikusse. Peagi aaga sundis äge vihmahoog kõiki heinalisi talust varju oisima.

Talutoad olid väga puhtad: ukсед-aknad värvitud, seinad tapeediga kaetud. Jõukust paistis mõõblist ja muudest pisiasjadest.

Kotkasilmal oli kohe selline iseloom, tema tahtis kõike põhjalikult teada. Eks ta siis hakkas vanaisa, kes nendega oli vestlema tul-nud, usullema.

„Äi sa ole esimine, kes nii perib. Keik võõrad perivad seda. Ju raha tuleb keik kau-gelt, võõrastelt meredelt. Oma maa on kehv, eks siis mihed lehe laevadele. Sõidavad võõ-raid meresid ja raha saavad koju. Kui va-nadus käite jõuab, tulevad ise ka.“

„Nii kui Vormsis,“ torkas Kotkasilm jutu va-hele.

„Ju see Vormsis ja teistelgi saartel nii. Põld vileis — meri andku lisa. Minu meresõidud on keik sõidetud — sai keik ilmamered lebi loovitud. Mis mihed te siis olete?“

„Makame. Õpime kodumaad tundma.“

„Neh, neh — ju nii oo! Kus te's lehete?“

„Emmastesse, seal bussiga Heltermaale ja Heltermaali laevaaga Pärnu!“

„Neh, neh, Emmastesse. Mul onklipoeğ Emmastes. Minge aaga tåma juurde, küll tåma annab õomaja. Ta elab postkuntori vastu. Suur see Emmaste oo, ju leiate kohe.“

Kui poisid ilmselt huvi tundsid torupill vastu, mis rippus tåhja kotina seinal, võttis vanaisa torupilli kaenlasse, puhus naha tuult tåis ja pigistas vålia toreda polka. Esmakord-selt någid poisid vana torupilli ja kuulsid selle vanaaegse pilli uljast hååli.

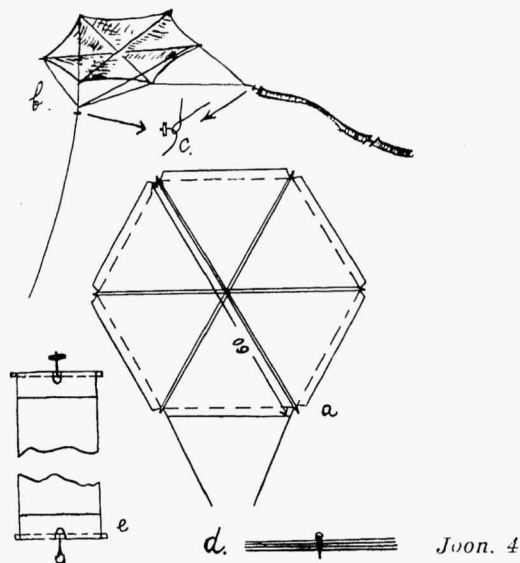
Põdrapõllu õhuvallutajad

A. Kajasaar

2

NELJAS KOONDUS.

Ilmudes koondusele lausus Onu Ants: „Täna õpime tundma lohet, mil on hoopis teissugune kuju kui on „Teenäitajal“. See on kuusnurkne lohe. Siin näete selle jooniseid (joon. 4, väljavõte Madise märkmikust). Peagi olid poistel joonised märkmikus ja Onu Ants seletas poistele selle ehitusviisi. „Võtame kolm 60 sm pikkust 5×5 mm läbimõõduga liistu ja lööme need keskest kokku väikese naelaga (joon. 4 d). Liistude otsesse löikame nõõri sidumiseks löikend (joon. 1 b). Nüüd asetame liistud lauale nii, et nad moodustavad ümber keskpunkti 60° nurgad (joon. 4 a), ja ühendame liistude otsad nõõriga. Edasi toimime nagu „Teenäitaja“ ehitamisel: asetame lohe katepaberile, mõõdame paberist paraja suuruse välja, kleepimisribad, mis ulatuvad nõõri alt läbi, katame

Joon. 4

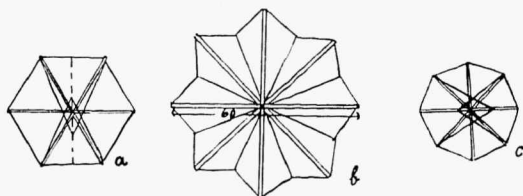
kliistriga ja kleebime need üle nõõri painutades katepaberil külge. Kui tahame saada ilusama lohe, valmistame katepaberil kolmnurksetest paberilehtedest, nii, et iga liistu vahe jääb kaetuks isevärvi paberiga. Kui sellisele kirjule lohele kinnitame veel mitmevärvilise saba, saame ilusa õhuvallutaja,“ õpetas Onu Ants. Asi oli poistele selge. Jagati ülesandeid: kaks poissi asus katepaberit kokku kleepima, kaks liiste valmistama ja kaks saba tegema. Saba otsustati teha selline, nagu näha joon. 2 c ja 5 b. Kuna poistel oli juba kogemusi lohe ehitamisel, jõuti koonduse lõpuks lohe ehitada valmis.

VIIES KOONDUS.

Poisid olid juba vahepeal käinud katset tegemas. Lohe aga ei olevat tahtnud kuidagi kuulda poiste sõna, olevat õhikutõusmise asemel pugunud siia ja sinna puude ja pöösaste taha.

Onu Ants pani lohe lauale ja tõmbas ühe külje keskpunkti vastaskülje keskpunktini joone (joon. 5 a), üteldes, et see on sümmeetriatelg. Nüüd võttis ta tõmbenõõri tasakaalustavate nõõride küljest lahti

ja märkis tasakaalustavate nõõride täpsed keskkohad, pannes nõõrid lohe peale nii, et pinguletõmmatult nõõride keskkohad olid täpselt lohe sümmeetriajoonel. Sealjuures sabapoolse nõõri keskkohad ulatus kaugeemale üle keskpunkti kui peapoolse nõõri keskpunkt. „See on selleks, et lohe hoiaks end paraja nurga

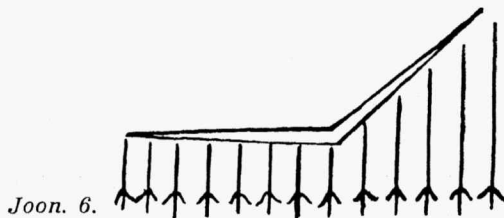

Joon. 5.

all vastu tuult,“ ütles Jaan tähtsalt. Tõmbenõõri kinnitati uuesti tasakaalustavate nõõride külge ja lohe pandi kõrvale. Poisid jäid ootama, mida teeb Onu Ants edasi. Onu Ants võttis mapist jällegi hulknurkse lohe plaani, kuid see hulknurkne lohe oli koguni tähekujuiline ja mitmevärvilise katepaberiga (joon. 5 b). Onu Ants andis joonise poiste kätte, et poisid joonist vaadeldes jõuaksid selgusele, kuidas seda lohet ehitada. Poisid vaatlesid ja uurisid joonist siit- ja sealtpoolt. Viimaks Lembit ütles: „Seda lohet ehitame nagu elmistki, ainult nelja liistu abil. Ja nagu ma joonisest aru saan, tuleb liistude otsi ühendav nõõri siduda päris vabalt ja hiljem pingutada vastaskülge ühendava nõõriga. See annabki lohele tähe kuju. Katepaberil valmistame nagu kuusnurksele lohele (joon. 4 a).“ „Täiesti õige,“ ütles Onu Ants. Jällegi jagati töö ja koonduse lõpuks oli poistel valmis juba kolmas lohe. Saba sellele lohele tehti paberinarmastest (joon. 2 d, 2 e). Tasakaalustavate nõõride keskpunkt ja pikkus oli kerge kindlaks määrata, sest iga liist võis olla lohe sümmeetriateljeks (joon. 5 c).

KUUES KOONDUS.

„Seni oleme ehitanud lohesid, mis vajasisid tasakaalustamiseks tõusmisel saba, kuid on ka lohesid, mis sabata tõusevad niisama hästi kui teised sabaga. Nende tasakaalustamisel on tegev uus asjaolu. Nimelt on nende küljed ehitatud keskjoonest kõrgemad ja nad omavad seepärast eest vaadates lameda V tähe kuju,“ alustas Onu Ants seletuste andmist ja asetas lauale uudse joonise (joon. 6). „Sel joonisel näete,

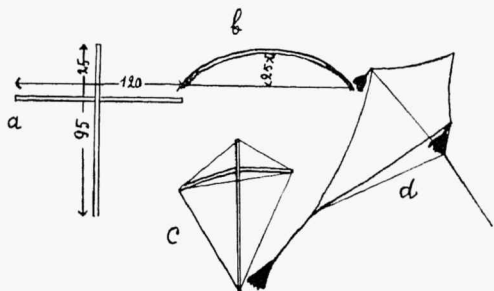
Joon. 6.

kuidas rõhtjooneni kaldunud lohe külje alla pääseb rohkem lohet tõstvaid õhuosi kui ülespoole tõusnud külje alla. Seetõttu väheneb ühe külje tõstevõime,

kuna teisel see suureneb ja lohe võtab uuesti endise asendi. Järgmisel joonisel näeme selle põhimõtte järgi ehitatud lohet (joon. 7). Oma üldkujult tuletab see meele meie „Teenäitajat“. Vahe seisab selles, et lohe põikliist on painutatud kõveraks, nii et liistu otsad moodustavad endise asendi suhtes umbes 20° nurga (joon 7 b). Sellega saavutame V kuju.“

Vahepeal oli Lembit lähemalt uurinud plaane ja leidnud, et lohel on ainult kolm tasakaalustavat nööri ja kolm tutti, üks sabas, kaks külgedel. Nööri kohta tähendas Onu Ants, et lohe „pea“-pool on siin seevõrra väike, et tasakaalustamiseks piisab kolmest nööri. Tutid on aga mõeldud lohe ilustamiseks (joon 7 d, 2 d ja 2 c). Veel seletas Onu Ants, et V-kujulised lohed peavad olema ehitatud sümmeetriliselt, s. o. mõlemad pooled täpselt ühesugused kujult ja ka üheraskused.

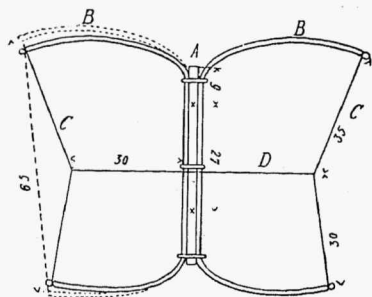
Poisid asusid innuga tööle ja, nagu ikka, koonduse lõppedes oli lohe valmis.

Joon. 7.

SEITSMES KOONDUS.

„Kuna nüüd olete tuttavad lohede ehitamise ja nende lendulaskmise põhimõtetega ja oskate ka lohesid ehitada, võin anda teile kasutamiseks keerulisemaid plaane. Kuid võite ka juba iseseisvalt hakata konstrueerima lohesid. Pidage aga silmas põhimõtteid, millelele on rajatud lohed.“ Nende sõnadega asuti tööle seitsmendal koondusel. Onu Ants laotas lauale liblikakujulise lohe plaani (joon 8).

Joon. 8.

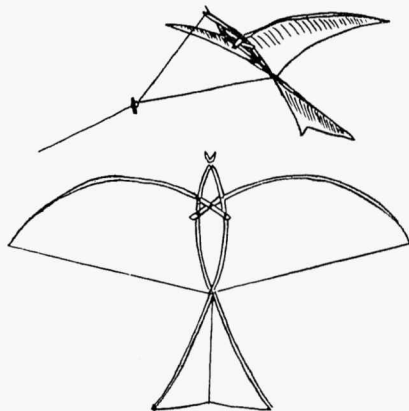
„Hiinas ja Jaapanis, kus lohede valmistamine oma alguse on saanud, tehakse sageli õige mitmekujulisi lohesid. Tihti võib näha hiina poisikesi tundmas rõõmu omavalmistatud eelajaloolise eluka õhkutõusmisest. Meie lepime esialgu liblikaga.“

Kaks 135 sm pikkust painduvat liistu (Onu Antsul olid selleks võetud kaasa erilised pillirookepid, kuid selleks sobib iga küllaldaselt painduv liist) kinnitati keskelt kokku plaanil näidatud mõõtude järgi. Otsad painutati kokku ja seoti nööri ühte. Mõlemad ühendusnöörid omakorda pingutati nende vahele tõmmatud nööri. Selle nööri saavutatud

pinge mõjul omandas lohe ka vajalise V ja liblika kuju. Katepaber värviti liblika tiibade taoliselt. Tasakaalustavad nöörid — neid oli ainult kaks — kinnitati ristiga märgitud kohtadele. Sümmeetriale pandi erilist rõhku ja mõlemad pooled tehti täpselt sarnased ja üheraskused.

Kuna nööripoolide osad olid poistel valmis ja nende kokkupanek pidi toimuma kodus, palusid poisid karja kaasa jälle ühe ülesande.

Onu Ants andis neile lennuasjanduse isa Otto Lilienthal'i konstrueeritud lindlohe plaanid (joon 9).

Joon. 9.

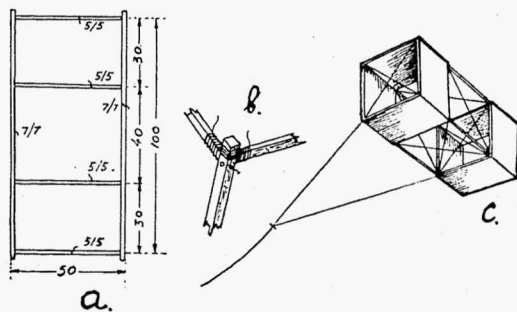
Selgituseks ta lisas juure, et selle „linnu“ võib ehitada nii suure kui võimaldavad liistud. Suuremat või vähemat lohet ehitades tuleb kõiki osi võrdeliselt suurendada või vähendada. „Tiivad“ on nööri abil painutatud kõveraks, samuti ühendab saba moodustavate liistude otsi nöör. Lohe ehitamise juures tuleb jällegi pidada silmas sümmeetriat ja tiibade asetuses V kuju. Katepaber kleebitakse liistudele ja nöörile nagu teistegi lohede juures. Tasakaalustavad nöörid kinnitatakse üks „linnu“ „pähe“ ja teine „tiibade“ tagaääre kohale.

Poistel oli uuest ülesandest eriti hea meel veel seepärast, et loodeti siin kasutada võivat kuulsaid Põdrapõllu pajuvitsus.

KAHEKSAS KOONDUS.

Poisid olid meisterdanud endile juba rea lohesid ja neid lasknud lendu, nii et vahel oli Põdrapõllu kohal taevaalune kirju. Seepärast olid poisid väga rõõmsad, kui Onu Ants asus neid tutvustama uue lohede liigiga — kastlohedega.

Kaheksanda koonduse kavas oligi kastlohe (joon. 10) valmistamine. Vastavalt plaanile otsisid poisid

Joon. 10.

OMAVAHEL

Petseris, 1. aprillil 1940

Terekest, koolisõits!

Kui Sa teaksid, milline heameel mul oli saades Sinult kirja! Ka mina lugesin seda mitu-mitu korda, ja eriti muidugi seda kohta, kus lubad suvel isaga tulla Petserisse. Mõtles, kui tore, Sina tuled siia! Kui ma nüüd ikka jõuaksin oodata, millal ometi tuleb kevad ja vabanevad koolid. Mul on siin küll äärmiselt huvitav elu (ma ei suudagi Sulle kõigest kirjutada, kui saabub, siis jutustan), aga sageli piinab mind igatsus olla taas teie keskel Tallinnas, näha vanu koolivendi ja -õdesid, näha Sind... Aga see kõik on siit Petserist nii kaugel, et sinna suudab lennata ainult mõte...

Õnneks pole siiski kevad maailmatu kaugel, sest täna on juba esimene aprill: Petseris on kirev ja lärmikas laadapäev, kooliski on mürtsu ja naljatusti. Ka ilm on täna kõigiti aprillipärane: sajab, pilvitab, vingub vile tuul. Seni valitses meil aga juba tõsine kevadetunne. Igal hommikul, kui raadio-onu teatas hommikusi temperatuure, et Tallinnas, Tartus jne. on nii-ja niipalju külma, naersin omaette: metobs ei teagi, et Petseris näitab kraadiklaas juba mitul aega 4–5° sooja ja lapsed on näinud juba mõne päeva eest kuldnokki ning kuulnud lõokesi. Metobs ei tea, et meil on kõige vängemad külmad, meile tuleb kõige enne kevad, meil on kõige rohkem päikesepaistelisi päevi, kõige suuremad laadad ja gulänjed ja kõige väiksemad koolimajad. Nii oleme kõiges ees, ükskõik kuidas.

Jah, ka kõige väiksemad koolimajad. Kas Sina, Lehti, oskad kujutella, millises koolis käin. Ei, Sa ei oska seda uneski näha. Ka mina olin äärmiselt üllatatud esimesil päevil ega osanud end leida uues olukorras, aga nüüd olen juba harjunud. Läksin esimesel päeval pärast siiakoolimist koolimaja poole, põnevus südames,

missugune see kõik siin on. Teadsiin küll tänavat, kuid mitte maja. Vaatan, kõik väikesed ühekordsed majakesed, paarikorterilised, missugune neist on kool? Küsin vastutulielt ja leian lõpuks otsitud värava. See viib väikese majakese õue. Seisatan ja vaatan. Kõik on veel vaikne, olen esimene õpilane. Ehkki pole kuskil mingit silti, sikutan lahti koridori ukse. See prantsatab pärani ja — ülalt mustavalt põõningult lendab kukk oma nelja-viiehingelise kanaperega suure kokutamise ja kaagutamise alla. Ma ehmun veel enam kui kanad: kas ma olen tulnud õieti? Koridoris on mingi vana kapp, selle kõrval jahukotte, nõusid ja muud niisugust majakraami, ei kuskil gloobust, maa-kaarte või midagi säärast, mis meenutaks kooli. Kanad püüavad minust kui lävel seisjast mööduda, tehes natuke jahmatamapanevaid lende üle minu pea. Kui ma nii seisan, tuleb õnneks kõrvaluksest keegi naine, kellelt pärin, kus siin on kool. See vastab: „Škoola? Vot, uks sisse ja kohe käes.“ Näitab ise tahapoole. Otsitud uks on riidega üle löödud, et see peaks sooja. Ust avades saabub ruumi, mis lõhnab juba kooli järele. Väike piklik ruum, pikk lihtsete pulkadega riidevarn, kapp, kraaniga veenõu, sinine tops kõrval, väike rusikasuurune kätepesunõu vastava alusega ja kõrvalrippuva käterätiga, isegi pisike peegel selle kohal. Selgub, et see ruum täidab nii paljusid ülesandeid. Ta on ka ainuke kooliruum (ehkki suuruselt umbes 2×3 meetrit) peale kahe klassitoa, mis on pinke niivõrd täis, et vahesid peagu polegi. Soovid ehk andmeid: põrandat igale õpilasele 0,7 m², õhku napilt 2 m³ (!), klassitahvel kolme klassi peale umbes 0,8 m² suurune. On meid siis siin kogu kuue klassi, s. o. kahe klassitoa, peale oma 55 „ragunit“ ära. Kui õhust puudus tuleb, teeme akna lahti. Vahest keerutab lundki sisse, aga ega me õhuta ka ela. Terved

oleme siiski, sest võimlemistunnid on aina väljas, külmast hoolimata, nii et oleme vahvasti karastatud ega karda tuuletõmbust. Ja võimlemistundidel tehakse suusamatku ümbruskonna kaunitesse orgudesse, mõnikord õige pikkigi. Need on toredad retked, sest siin on alles jumalikke maastikke. Ma pole kunagi suusatanud nii rohkesti ega tunnud ka nii suurt rõõmu suusatamisest kui tänavu.

Tunnid on niisuguses koolis, kuidas ütelda, natuke naljakad. Kui lugesime oma standardõpikust tükki „Henn ja Jaan koolis“, kus kirjanik Kitzberg kujutab oma koolipõlve aegadest seitsekaheksakümmend aastat tagasi, siis võid niisuguses klassitoas istudes täieliselt kujutella, et eladki nendel ajaloolistel aegadel ja et Kitzberg istub ka sinu-sugusena kuskil su selja taga. Kõik on siin niisama primitiivne, aga kodune ja, võiks ütelda, idüllilinegi, nagu kadunud Kitzbergi päevilgi. Eks ole koomiline elada moodsel tänapäeval kuskil kolkas aegades, mis valitsesid kolmveerand sajandit tagasi?

Aga oma kaunid tunnid on meil siingi. Sa jutustasid oma ilusast vabariigi aastapäeva aktusest, aga võin Sulle kinnitada, et meiegi aktused ei jää meeleolult maha. Kuigi me koguneme selleks kõik ühte kitsasse klassituppa kolme-neljakesi pingis, ilma klaverita ja muu pillita, on meiegi seinad ja õpetajalaud dekoreeritud ja meie kava südamlilik ja kena. Nii näiteks olime Jüri Vilmsi mälestusaktusel kõik niivõrd liigutatud, et meil enamuses olid silmsil pisarad ja õpetaja hääles, kes meile nii kaunisti kõneles, tundus valu ja sügava kurbusse toone.

— Ära Sa aga kujutle, et meil siin on igav. Oh ei. Näiteks tännagi sai südamest naerda. Püüdsime oma õpetajale aprilli teha, — noh, kuidagi ei lähe läbi. Aga keeleõpetuse tunnis tegime ära.

Vahetunnid on meil hoopis teist moodi. Õpetaja jääb klassi, sest tal pole kuhugi minna. Pole

oma liistude tagavarast 4 liistu 7×7 mm läbimõõdus, 5 sm pikad. Neljast pikemast ja kaheksast lühemast liistust löödi, neid naelttega ühendades, kokku kaks raami (joon. 10 a). Mõlemad raamid ühendati ülejäänud kaheksa liistuga. Et ühenduskohad hästi kindlad oleksid, seoti need pärast naelte sisselöömist veel nõoriga (joon. 10 b). Ka kõige hoolsama valmistamise juures jäi valmistatud kast logisevaks. Selle pahe kõrvaldamiseks tõmmati risti läbi kasti mitmes suunas pingutusnõõrid. Ja vaata imet! Kast

sai tõesti tugevam. „Nagu üheks tükiks,“ ütles Jaan. Kastile liimiti tugev paber ülemiste ja alumiste põikliistude vahele. Keskel jäi kast katteta (joon. 10 c). Tõmbenõör kinnitati lohe külge kahe tasakaalustava nõoriga (joon. 10 c).

Onu Ants jutustas nüüd poistele, et sellised kastlohed on väga heade omadustega, nad omavad suure tõste- ja tõmbejõu. Selliseid lohesid kasutatakse sageli ilmajaamades mitmesuguste mõõtmisaparatuuride ülesseadmiseks. (Järgneb.)

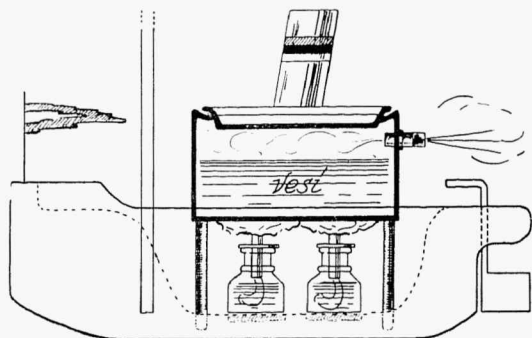
AURIK

Kevadega pääsevad sulavast lumest valla ülirohked kevadveed. Siin-seal tekib nirekesi, kraavid täituvad veega ja lohkudes moodustuvad tiigid.

Ei püsi meiegi toas: kevad kutsub välja, veed anuvad pilbaslaevuke si laskma, tamme tegema ja paate ujutama.

Meistermehed valmistavad aga seks ajaks endale „pärisauriku“.

Iga noor tehnik, kes valmistab kanamunast auruturbiini („Meie Noorus“ nr. 4/5), taipab joonise järgi kohe, et aurik töötab samal põhimõttel. Siin ei lükka katlast väljatulev aur mitte tuulikut käima, vaid paneb auriku liikuma.

Auriku valmistamine on lihtne ja odav. Tööks vajame tühja kaanega (mitte lahtilõigatavat) kilukarpi, priimuse niplit, jämedamat traati, piirituslampi ja puuhalgu.

Vastavast puuhalust tahume laeva kere. Seest süvendame kere peitliga joonise kohaselt (märjitud punktiirjoonega). Põhja teeme piirituslampidele vastavad pesad libisemise vältimiseks. Aht-risse puurime augu, millesse asetame tüüri. Tüür ei tohi pöörduda liig vabalt. Käila püstitame lipuvarda ja veidi kaugemale masti. Laeva kere värvime nägusaks. Ninna joonistame laeva nime.

Aurukatlaks tarvitame niisugust kilukarpi, mille kaaneküljed on tsipake koonusekujulised (vaata joon.). Sellise kilukarbi kaas sulgub vajutamisel õhukindlalt.

Karbi kõlvulisust katsetame vee all. Kui sealt õhumullikesi ei tõuse, siis on karp õhukindel.

Karbi küljesse, üles, teeme väikese avause, millesse laseme tinutada priimuse nipli (priimuse peas olev väikese avausega metallpulgake, kust petrooleumi aur välja tungides süttib). Nipli välist avaust suurendame veidi avausesse torgatud nõela keerutamisega. Seda teeme ettevaatlikult, et vältida nõela murdumist, kuna nõela ots võiks sulgeda augu ja rikkuda nipli.

Kaks jämeda traadi tükki painutame U-kujuiliseks ja tinutame karbi põhja külge katla jalgadeks. Jalad peavad olema nii kõrged, et pii-

rituslambi tahist kuni katla põhjani oleks umbes 2 sm. Katla igakordseks kohalepaigutamiseks teeme laeva keresse, põhja, neli auku, millesse asetame katla jalad (vaata joon.). Et meie aurik kujult näiks pärisaurikuna, võime karbi kaane keskele tinutada veel korstna.

Aurik on valmis. Käivitame!

Peitliga küljelt kangutades avame aurukatla kaane ja valame katlasse umbes $\frac{2}{3}$ vett. Siis suleme kaane õhukindlalt. Auriku põhja asetame suuremast tindipotist valmistatud piirituslambi (piirituslambi ehitamist vaata „Meie Nooruses“ nr. 3).

Süütame lambi või lambid ja paigutame aurukatla kohale, jalad aukudesse. Varsti hakkab vesi katlas keema. Aur väljapääsu otsides tungib priimuse niplist sisinal välja, pörkab vastu õhku ja paneb auriku liikuma.

Kui asetame vastavalt tüüri, teeb meie aurik tiigil vaigse ilmaga ilusa kaare ja randub tossutades lähtekohas, sadamas.

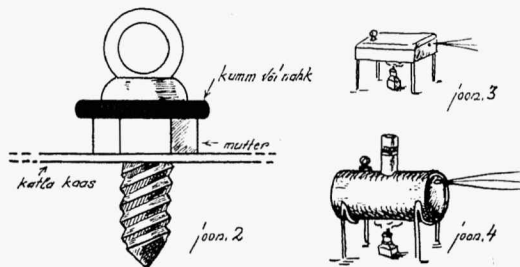
Üldisi juhendeid:

Aurukatlaks sobib väga hästi ka plekist hambapulbri- või kompveikarp (joon. 3). Pärisaurukatla kuju saame ramm- ehk kondenseeritud piima purgist (joon. 4). Säärasesse katlasse peame peale nipli avause tegema veel õhukindlalt suletava augu vee sissevalamiseks. Selleks laseme augu peale tinutada raadiopuksi mutri (joon. 2). Korgiks tarvitame kinnitunud otsaga puksi (on ka niisuguseid pukse, mille alumine ots on suletud). Puksi peale kinni- ja lahtikeeramise hõlbustamiseks tinutame traadist keeratud rõnga.

Tihenduseks paneme puksi ja mutri vahele kummi või õlis leotatud nahkseibi, siis on kinnikeeratud avaus õhukindel. Jalgratta vana sise-mise kummi tükk sobib selleks kõige paremini.

Auriku kiiremaks käivitamiseks täidame algul katla kuuma veega.

Katla võib asetada mitte jalgadele, vaid põiktraatidele, mis toetuvad laeva servadele.

Kui laevakere valmistamine puuhalust tekitab ülepeaasmatuid raskusi, siis monteerime aurukatla laevalage meenutavale paksemale lauatuukile. Tuule varjamiseks paneme lampide ette poolringikujulise plekist katte. Taha muidugi tüür — ja ka selline aurik sõidab ülihästi.

üldse ruumi õpetaja jaoks. Ja ka meie jaoks mitte. Nii istume meiegi pingis, ajame juttu ja viskame nalja. Ja naljamehi meil on. Neist võiks isegi kirjutada pika loo.

Jääme siis seekord hüvasti! Palun tervita tervisesaatjaid

kooliõdesid. Küllap nad Urve ja Virve on, eks neile saanud vahest „mates“ hea oldud.

Surun kätt

Kalle

P. S. „Urvitama“ tähendab upakil, kummargil olema. Linnud sõid urvitades kausist putru,

seega nad sõid kummargil, sabad püsti. See sõna on sinne murdesõna ja isa ütles, et seda võib tarvitada küll, see oleval ka suures õigekeelsuse sõnaraamatus. Loodan Su sõnavara veelgi rikastada toredate murdesõnadega.

K.

Hobuste kodu meres

PILLI-PEETRI LOODUSLOOLINE AABITS 4

Hiljuti tegin talvise matka Hiiumaale. Tee Haapsalust Heltermaale möödus kiiresti. Sõitsime otse-siis, sest takistamas polnud ühtki jääpragu — külm oli nad kõik kinni vajutanud.

Olin Hiiumaal varem käinud ja mul oli seal tuttavaid. Muuhulgas otsustasin külla minna ka Hobuste Saare valitsejale — vanale Andrus Mägile.

Väga paljud meie noortest lugejatest aga kindlasti ei tea, et meie kodumaal on säärane saar, mida nimetatakse Hobuste Saareks. Pean teile midagi tunnistama — ega selle saare nimi olegi Hobuste Saar, maakaartidel nimetatakse teda ikka Vohiks, ainult hiidlased näivad olevat unustanud ta ristnime ja ütlevad nüüd ikka Hobuste Saar. See kummaline saar on üks Lääne saarestiku väiksemaid maalappe Hiiumaa ja mandri vahel. Hiiumaa-poolsest küljest ei saa seda õigupoolest saareks lugeda, kuna kuumade suvedega vesi Vohi ja Hiiumaa vahel peagu täiesti ära kuivab — jääb järele ainult neljakilomeetri-line mereriba, kus vesi vaevu üle põlvede ulatub.

Nüüd, talvel, sumasin sinna läbi tuule ja lume. Oleksin peagu eksinud, kuigi algasin oma matka Agaste külast Sillaotsa alt, millele Vohi on kõige lähem. Piserdas teravat lund, nii et silmad võttis kibedaks, ja raske oli valge mere taustal eraldada valget saart.

Väikese kõveriku järele jõudsin siiski pärale. Ja otsisin kohe üles oma vana tuttava Andrus Mägi.

Ta väike majake asetseb lummeupunud kadakate vahel ning on täiesti härratunud — nagu jääloss mõnest muinasjuturaamatust. Kloppima ma ei hakka, väljas ulub tuul ja seda niikuinii keegi sees ei kuuleks. Astun sisse, sest uksti siin ei lukustata. Selleks pole vajadust — siin elab peale Andrus Mägi veel vaid kaks perekonda. Toas on hubaselt soe, pliidi ees toksib puid katki habetunud vanamees — Andrus Mägi ise.

Ütlen tere. Mägi pöördub minu poole, tunnistab mind kaua, ei näi mind nagu tundvat ja tirib mu kättpidi akna alla, kust läbi härratunud klaasi immitseb tuppa ahtake riba keskpäevast valgust.

„Te vist ei tunne enam äragi?“ sõnan.

„Äi-noh, miks äi tunne, tei olete ju sama mees, kes suvel sii käis mu hobeseid vaatamas.“

Minu rõõm on suur: ära tundis! Kõnelen talle nüüd, et mul oli asja Hiiumaale ja mõtlesin siis ka teda külastada, et näha, kuidas Hobuste Saarel talvel elatakse.

Andruse nägu teeb veidra grimassi.

„Mool o hee meel küll, et tei tulite, aga mis elu sii talvel on...“

See on öeldud nii nukralt ja lootusetult, et vaatan kohkudes talle näkku. Ja vanamees jätkab selgitusteks:

„Äga see külm midad tähenda... Või äga ma inimeste järgi igavust tunne, elasi ju sii üle kümne aasta üsna ükski, alles hiljaegu need teised siia tulid... Aga talvel pole elu sennepärast lõbus, et keik mu hobesed on ära...“ Ja jälle käib valus tuksatus üle Andruse näo.

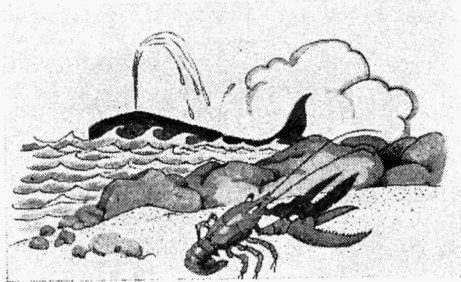
Andrus on tubli kuuekümnepäevane tüübiline hiiu mees, pruunikas tuuldunud näo ja piiluva vaatega, mis on seletatav ta alatisest kaugete randade vahtimisest siin mere üksikul saarel. On ju Andrus olnud üle viiekümne aasta Vohil loomade vahiks. Esimese asunikuna siia inimtühjale saarele tuli Andruse isa Viima külast, kelle Suuremõisa rikas mõisnik Ungern-Sternberg saatis siia oma loomade vahiks. Tollal

Tiiger see peab džunglis jahti, tapiir ei saa unest lahti.

Utt nosib vaikselt aasal rohtu, uuss teeb meile hädaohtu.

Dähk see tagurpidi liigub, valaskala laintel kiigub.

lasti siia ehitada suur kivilaut kahesaja lehma jaoks. Sellest laudast on tänapäeval säilinud ainult varemed. Saarel peeti sada lüpsilehma ja 50—60 hobust. Andruse isa valitses siin kui kuningas kõigi puduloste üle. Pojast Andrusest sai isa ameti pärija ning seda ametit ta on pidanud juba viiskümmend aastat.

Meenutame Andrusega siin tulekolde ääres, kuidas ta suvel näitas oma metsikuid hobeseid. Nende hobuste kohta olid väga mitmesugused kuuldsed. Räägiti, et nad olevat nii metsikud, et nad otsekohe võõrale kallale tormavad ja kutsumata külalise kapjades surnuks tallavad. Mõned hiidlased, kes juhus-

likult Vohi saarele sattunud, kinnitasid, et nad vaevu veel metsikute hobuste käest pääsnud.

„Äi need tee midagi, kui ma ühes ole,“ lausus siis suvel mulle Andrus, ja nii hakkasimegi karjamaal täkukarja otsima. Käisime terve tunni kadakapõõsaste vahel, kuid ei näinud ainsatki looma. Ometi pidi siin olema kakskümmend seitse täkku, mis olid kokku toodud üle kogu Läänemaa suveks siia kasvama — sest täkud olid liig noored, et tööloomad olla.

Harjumata silmaga ei märganud ma midagi-kedagi kuskil. Andrus aga pani käe silme ette päikesevarjuks ja lausus: „Jo küll nee seal oo.“

Alles siis panin tähele, kuidas eemal kadakate vahel tekkis elu. Üsna pisikesed paistsid need tõuhobused kaugelt, kuid varsti omandasid lähemale traavivad hobusekarjade juhid tõeliste hobuste kuju. Kui Andrus vile lahti laskis, tormasid nad metsiku hooga meie poole ja tahes-tahtmata tekkis tarvidus endakaitseks midagi kätte haarata. Andrus keelias aga selle ja ütles, et loomi ei tohi ärritada.

Kui mäerinaku tagant esimesed täkukaerad esile tulid, olime varsti loomadest sisse piiratud. Andrus luges kiiresti oma hoolealused üle, laskis rõõmsat vilet ning oli heas tujus, et kõik hobused olid käes ja tervise juures.

Ei oska kujutleda ilusamat pilti kui need vabaduses kasvavad noored hobused üle kõmiseva nõmme täistraavi jooksu laskmas. Kaua nad ei lasknudki end imetleda, vaid muutusid erksaiks. Ninamehed andsid hinnatustega märku ja algas taas metsik jooks saare teisele rannale. Varsti oli viimnegi väike varss meie silmist kadunud. Nad läksid niisama kähku kui tulidki.

See oli ilus. Siiski aga ei saanud mina nendest seda elamust, mis Andrus. Ta nägu muheles kaua ja kaua vaatas ta sinna, kuhu kadusid hobused. Viiskümmend aastat on küllalt pikk aeg, et õppida tunda hobuste hinge, ning Andrus tunneb neid nii hästi, et võib kaitseta liikuda täkukarja keskel. Tarvis on pilgutada ainult silma ja loomad mõistavad. Üks-ainus muskel tuksatas Andruse näos ja juba võis tähele panna, et loomad olid taibanud oma hooldaja soovi — nad kas kogunesid kokku, kõndisid ta järel või jooksid metsikut traavi jälle vabadusse.

„Hobesed mõistavad kergemini kui inimesed,“ lausub Andrus, kui oleme tükk aega vestelnud nii suviste mälestuste kui ka talviste külmade üle maailmameredel. Andrus koristab lökketukid kokku ja lausub: „Jo te tahate õhtaks Hiiuamaale tagasi?“

Vastasin, et peangi hakkama minema, muidu saabub õhtu ning merel on kerge eksida.

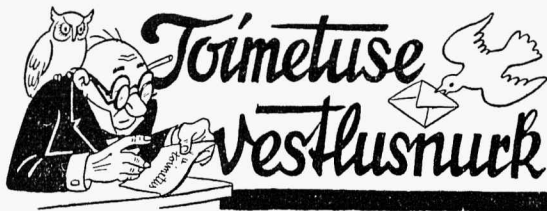
„Äi-noh, ägas tei üksi lehe, ma tule kaasa.“ Püüan küll vastu vaielda, kuid Andrus jääb oma otsuse juure.

Ta tõmbab kasuka selga, läki-läki pähe, ja astumeagi välja.

Seal seisatab Andrus ja vilistab imepeenelt. Maja kõrval oleva lauda uks hakkab aeglaselt avanema — meile jookseb vastu Andruse kõrb hobune. Vana hobuste kuningas patsutab teda ning ta karmidesse teraseläkelistesse silmadesse signeb palju hellust. Kogu ta olemus näib väljendavat soovi: „Oh, sinust üksi ei jatku mulle, tuleks kord juba suvi, et ma saaksin tagasi oma teised sõbrad!“

Kui Andrus oma kõrbi ette rakendab, siis mõtlen, et tööpoolest — talv siin Hobuste Saarel pole lõbus. Andrusel on õigus — tuleks juba kord kevad ja koos sellega tärkaks ka uus elu siin tormidest piitsutatud saarekesel, hobuste kodumaal.

Ev. J. Voitk.

J. K. — Põlva. See on meeldiv, et sulle „Meie Noorus“ meeldib nii koledasti (!), et pean panema ka oma sule tööle ja pea mõtlema“. Esimene katse pole kahjaks küll sedavõrd õnnestunud, et seda maksaks avaldada. Värse võib ju harjutuseks septseda küll, aga kui sinna kipuvad veel sellised sõnad, nagu „lab-sed“ „meelidab“ jne., siis tuleb kõigepealt tõsisemad õigekirjavead „õlgadele panna“! Selleks palju püüvust! — Miks sa järjekindlalt „M. N.“ numbri endale tellid ükshaaval? Nii läheb ju iga number vähimalt 36 senti maksma. Kui aastatellimiseks ei jatku korraga raha — siis kas ei leidu koolis „M. N.“ üksiknumbrite müügi korraldajat organisatsiooni?

E. M. — Tartu. Aitäh heade soovide eest! Nim. tehnilised vigurid on „M. N.“ jaoks liig üldtuntud.

H. K. — Hattu. Ka on veel keelevigadega maadlemist. Ja sel, mida nimetat luuletuseks, pole ju riimist ja rütmist suurt jutugi.

H. R. — Taevaskoda. Kirjutuse orelemeistri avaldame edaspidi. Oleks hea, kui selle juure saaksime fotopildi kõnesolevast inimesest ja ühest ta tööst. Muu mainitu — ei.

H. M. — Tallinn. Luuletusis leidub üksikuid keni väljendeid, kuid üldiselt on nad avaldamiseks nõrgavõitu.

E. V. — Nõmme. Oleks soovitatav, et jutukeste koostamisel kasutaksid esialgu igapäevasemaid aineid. Nii kaugesse minevikku tungimiseks ei jatku ainult ajalooliste romaanide lugemiseks.

E. M. — Aa. Suur tänu südamlike tervituste eest. Meile tundub, et kirjutate liig palju, kui juba 17-aastasena lauалаekad on käsikirju täis. Liigne produktiivsus viib paratamata pealiskaudsusse, ja süvenemiseks ning viimistlemiseks jääb vähe aega. Ennekoike aga võtke õigekirjaravi hoolega käsile — eriti palju näib teile peavalu sünnitavat astmevaheldus ja mitmuse osastava lõpp. Hankige mõni hea keeleõpik, küsige nõu ja abi kohalikel õpetajailt ja tehke kirjanduslikule loomingu vaheaeg seniks, kui loomingu tähtsaim vahend, õigekeelsus, on ravitud. Ja vältige labasusi: „paganad“, „kuumad kered“ jne. teie viimases jutus pole kuigi sobivad. — Püsivust ning jõudu edaspidiseks.

L. R. — Vigala. Su mõtted kodumaast on ju igati meeldivad, kuid nende väljendus on veel õige abitu. Luuletuses on riimiks sellest liig vähe, kui rea viimne täht on ühine järgmisega.

A. L. — Nõmme. Me loodame, et meienoorlaste hulgas on üpris vähe neid, kellele võiks öelda: „Kaame on su palg ja kokkusurut su huul, lein on su silmis ja mure lasub laubal.“ Selline „maailmamu-rede hooaeg kipub harilikult neid noorureid ajutiselt vallutama, kes „Meie Nooruse“ eest juba on välja kasvanud. Küsitav on aga, kas neidki maksab lohudada nii lillelises stiilis, jutlustades aina „päikese kul-last ja hiilgusest“, „unelevast päikeselõõsast“ ja „sõud-vaist pilvist, mis on kui udusuliste luikede parv“. . .

V. R. — Raudna. „Esimesed kevadekuuluta-jad“ — ei.

MINU MURE

K — 16

Kui ma esimeses klassis olin, siis seal oli üks pois, nimega Pontov Peeter, kes oli väga halb ja kakles iga päev teistega. Ühel päeval tuli ta mulle klassis kallale ja tõukas mind pingi vastu ja mu käsi läks katki.

Juba oli hulk päevi koolis käidud, kui mu käsi hakkas valutama. Enne ma ei ütelnud emale, kui käsi juba väga valutab. Oli just laupäev ja käisime saunas. Kui saunast koju hakkasime tulema, vaatasin kätt ja nägin, et veresoon on punane. Kui koju sain, ei saanud ma kätt enam liigutada. Ema kutsus ühe tuttava proua enda poole ja see ütles, et on veremürgitus. Kell oli juba üheksa, kui arsti juure saime. Arsti uks oli kinni. Hulk aega helistasime, enne kui uks lahti tehti.

Arst kutsus mind tuppa ja vaatas mu kätt ja nägi, et punane jutt läheb üles. Siis ütles arst: „Minge ruttu haiglasse, muidu võib laps surra.“ Mul tuli nutt kurku, kui seda kuulsin. Ema palus tükk aega sama arsti, et ta mind haiglasse ei saadaks ja ise arstiks. Viimaks oli arst nõus.

Järgmisel hommikul läksime emaga jälle arsti juure. Ja siis ostis ema mulle vorsti ja saia, sest ma pidin terveks päevaks arsti juure jääma. Alguses tahtsin ma koju tagasi, kuid pärast ei tahtnud ma kuidagi koju minna. Arst oli minu vastu väga lahke. Tal oli veel seal üks väike tütarlaps arstida, kel oli põveluu kuivanud. Sellega mängisime toredaid mängu. Öhtul läksin koju, hommikul tuln jälle.

Ühel päeval ütles mulle arst: „Täna öhtul tuleb sul hirmus tund.“ Mina aga mõtlesin, et mis see tähendab. Aga kui see tund jõudis kätte, oli mul hirm teada, mis siis sünnib.

Arst küsis mult: „Kas tahad magada?“ Mina vastasin: „Ei taha!“

Arst ütles mulle: „Maga nüüd natuke!“ Mina jäin magama, kuid tundsin läbi une valu. Kui ärkasin, siis nägin, et arst oli minu juures noaga. Siis hakkasin mina karjuma: „Ema, tule appi!“ Aga ema oli seal ja ütles, et ole parem vakka! Siis löikas arst minu kätt sealt kohalt, kust mädanes. Värisesin hirmu pärast, sest valu oli suur. Ja kui käsi katki oli lõigatud, hakkas arst mäda välja pigistama, aga oh õnnetust, mäda tuli just nagu pritsist otse arstile vastu nägu. Arst läks ennast pesema. Siis pigistasin mina mäda. Kui arst tagasi tuli, sain rielda, et ma pigistasin seinad mäda täis. Kui magama jäin, oli palju parem. Nõnda tehti kolm korda, kuni käsi paranes.

Juba jõudsid jõulud kätte. Tahtsin kooli minna. Koolis peeti järgmisel päeval jõulupu. Küsisin arsti käest, kas saan jõulupuule. Arst oli hea mees ja lubas.

August Sura — Tartu (12-a.)

Seiklus Mürkenhauseni keldris

K — 17

Seisame Jaaniga kõrgete puude ja põõsastega ümbritsetud pargisopis. Meie ees on kungas; see pole aga siiski kungas, sest selle ühel jäsul küljel on uks. See on vana parun von Mürkenhauseni kelder. Tulime Jaaniga täna öhtul siia selleks, et keldrisse teha uurimise ja varanduse otsimise retk. Jaan oli nimelt kuulnud, et Põhjasõja ajal oli see parun oma varanduse keldrisse peitnud ja selle otsimine oli nagu loodud asjaks meie jaoks.

Nüüd asus Jaan raske ukse kallale, et selle roostetanud kruvi lahti kangutada. Ja kui ta lõpuks avastas, et uks oli lahti, astusime sisse, Jaan ees, mina järel.

Minu tunded olid üsna segased. Uudishimust hoolimata oli ikka hirmu ka, sest pole ju naljasi sellisel pimedal öhtul üksikut keldrit uurima minna.

Jaan ees käies kandis ühes käes küünalt ja teises käes hoidis nõõri, mille teine ots oli ümber minu keskmise sõrme. See oli, nagu Jaan ütles, igaks juhuks, sest kergesti võib üks ära kaduda, aga nii seda ei võinud juhtuda.

Üllatus oli see, et ruum, kuhu me astusime, polnud sugugi kelder, vaid päris maa-alune käik; kitsas, madal, paekivist müüritud seinetega. Sammusime vaikides edasi. Vilkuv küünlatuli tekitas meist jubedaid varje käigu seintele. Siis järsku Jaan pööris pea tahapoole, et mulle vist midagi ütelda, kuid kukkus. Kostis vaid vee solinat.

Ümberringi oli kottpime, sest küünal kukkus Jaaniga.

Varsti oli Jaan jälle jalul ja kirus päris mehe moodi. Meie jalgealune oli nimelt astme võrra järsku madalamaks muutunud, Jaan polnud seda aga täheleegi pannud. Nii ta oligi kukkunud — ja just veelompi. Küünlaga polnud muidugi enam midagi teha. Et tikke hoida, otsustasime edasi minna pimedas. Käik oli ka juba päris avaraks muutunud, nii et võisime kõrvuti edasi kobada, käest kinni hoides.

Siis äkki, nagu jalust rabatud, Jaan seistab ja pigistab mu kätt. Nüüd ka mina tardusin seisama.

Kaugemalt kostis tasast norinat. Silme ees möödusid kõik võimalikud ja võimatud koletsed, kes võisid maa all elada. Kuid varsti saime hirmust jagu. Ka saladuslik norin vaikus. Nüüd tahtis Jaan tiku süüdata, kuid ta oli need kukkudes kaotanud. Olime kottpimedas. Otsustasime aga siiski veel edasi minna, tuleb mis tuleb. Lõpuks aeglaselt edasi liikudes tundsi me, et olime jõudnud avarasse ruumi. Seisatasime pisut ja tahtsime tagasi pöörduda. Kuid järsku, just Jaani kõrval, algas jälle äge norskamine.

Jäime esialgu soolasambaina seisma ja arvan, et kui oleks pisutki valgust olnud, oleksin võinud näha julge Jaani kriitvalget nägu. Siis tõmbus Jaan kiiresti paar sammu tagasi ja sel hetkel kostis klirin, nagu oleks pudel vastu paekivist põrandat purunenud.

Kohe otse meie kõrval algas hirmus urin: „Jüri, kurivaim, jälle oled sa mu viinapudeli kallal!“ „Kurjavaimu“ asemel ütles ta küll kraadi „kangema“ sõna, aga laseme pealegi siin olla „kurivaim“.

Veidi kaugemast nurgast kostis samuti se-gane, kuid kuidagi tõrjuv urin, et ei ole viina võtnud või umbes nii. Kuid esimene mees vist seda ei uskunud ja esialgne urin muutus valjuks jämedaks söimamiseks. Peagi kostsid ka üksikud mütsud, mehed vist kaklesid. Rohkem me ei kuulnud, sest olime juba urina alguses eemaldunud ja hiilisime nii kiiresti kui pimeduses võimalik tuldud teed tagasi. Ja imelikult ruttu jõudsiime käigu ukseni, kus tundsime endid sur-masuust pääsnuina tumesinise tähistaeva all.

Lahkusime peagu vaikides.

Järgmisel päeval läksime siiski veel kord tagasi. Jaanil oli seekord hele taskulamp. Avarast kooparuumist, mille põrand oli kaetud toidujäänustega ja suitsuotstega, leidsime kaks magamisaset õlgedel. Ühe aseme kõrval oli purunenud pudel, millest väljavoolanud vedelik lehkas nagu see, mida ema tarvitab priimuse juures. Nüüd teadsime, kellega meil oli tege-mist.

Aga uurimistahe oli tükiks ajaks kadunud.

Evald Uibu — Tallinn (13-a.)

Meil kevad asund õue

K 18

Klassitoas kestis sumin. Õpilased olid rahu-tud. Veekogudelt sulas juba jääkate, hakkasid haljendama aasad ja künkad, kuhu lapsed nüüd igatsesid. Juba rändasid siia esimesed kevade-kuulutajad, kes tervitasid oma sünnikodu rõõm-sa lauluga. Teisal pistis maa seest välja sinine peake. Õrn tuuleõhk avas ta kroonlehed ja ta naeratas kevadepäikesele. Põllulgi algas kibe töö. Hobused kündsid raskelt, sest maa oli kõva. Kõigil oli tööd kevade tulekul.

Väike poisike jooksis aasal, palja päi ja

jalu. Ta rinnus voolas juba kevaderõõm. Ta hõiskas lindudega võidu.

Õhtu jõudis kätte. Päike vajus sinendava metsaviiru taha. Järv sinas, värsked hein lõh-nas ja rohus sirisesid sirtsud.

Oli kevadine laupäeva õhtu. Ratsutasin hobusega kopli poole. Ninasse tungis sauna lehk. Kaugusest kostis veel karjapasuna hüüdu. Muidu oli kõik vaikne, ainult lindude koor lau-lis nii ilusaid viise, mida ei suuda luua ükski helilooja. Vaatasin järve poole. Helesinine kevadine vesi virvendas vaikselt, nagu kutsuks ta kuhugi kaugemale...

Sammusin aeglaselt. Jõudes kodu lähedale huikas ema mind sööma. Sõime ja siis, ruttu sauna! Läksin. Ema jäi veel lehma lüpsma. Imelik tundmus soojas saunas mässas mul südames ja rinnus. Värskete vihtade lõhn, aurav saun ja väljas kevad! Oi see oli kevade-tunne!

Tulin saunast. Värsked ja puhad. Ema alles läks sauna. Vaatasin kaua ilusat loodust, kuni tuli ema. Siis läksime toa poole, vesteldes omavahel ühtteist. Trepilt vaatasin alla. Mu silmad ekslesid mererannal. Lai veteväli silma-piiril. Eha kuldas vaikset pinda, tasane tuul paisutas purjesid ja laev sõitis kergesti läbi sinavate voogude.

Ma läksin uksest sisse ja tõmbasin selle enda taga pikaldaselt kinni. Tagakambri kostis seinakella tiksumine ja magajate ühetasane hingamine. Toetasin pea vastu jahedad aknaruutu ja vaata-sin välja kevadesse, ilma et mu silm midagi oleks näinud. Vaikselt kumas kuuhelk tumedas järves, täht üks värises veepinnal...

Virve Eigo — Püssi (12-a.)

„Fotorindel“, mis käesolevast numbrist ruumi-puudusel jäi välja, ilmub järgmises nr-is.

Käesolevaga lõpeb seekordne omaloomingu-võisflus. Sõbralik käe-pigistus kõigile osavõtjale! Kõigist võisfluslõist võimaldus meil aval-dada umbes 20%. Neil, kelle fööd sedapuõjku jäid ilmutata, ei tarvitse nukrukseda: sügisel tuleb uus võisflus — siis katsetage jälle!

Nüüd on sõna kõigil meienooruslastil: kellele võisflejaisi anda pree-miaid? Ankeesfleje äärel on hääletuskupong — kirjutage sinna oma otsus.

Noorteajakiri „MEIE NOORUS“ ilmub 18 numbrit aastas (koolitöö ajal kaks korda kuus).

„Meie Noorus“ maksab tellides aastas 3 krooni, poolaastas 1 kr. 50 s. Üksiknumber 20 senti. Tellimisi võtavad vastu talitus, postiasutused, usaldusmehed koolides ja organisat-sioonides ja paremad raamatukauplused.

„Meie Nooruse“ kaasandena ilmub tarviduse järgi „NOORTEJUHTIDE TEATAJA“, mille tellimishind on 50 senti aastas.

Mittetarvitatavaid käsikirju toimetuse ei säilita. Need tagastatakse autoreile ainult vaja-lise arvu postmarkide lisandamisel.

Toimetuse ja talituse aadress: „Meie Noorus“, Niguliste 12, Tallinn. Tel. 432-73. Posti jookseve arve nr. 88.

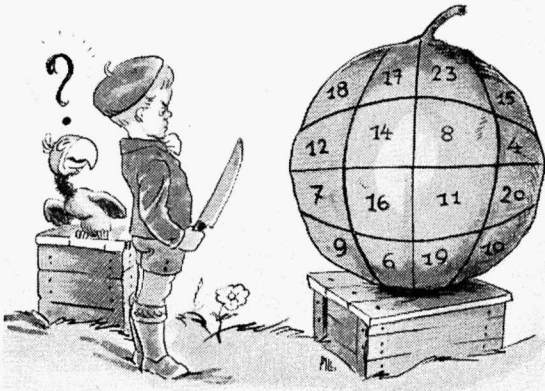
Väljaandja: Eesti Punane Rist.

Vastutav toimetaja: Paul Rummo.

Ilmus 22. aprillil 1940. a.

Suur kõrvits

Hindmõistatus

Onu Priidik tükeldas suure kõrvitsa, märkides igale lõigule selle kaalu. Antsu ema peab saama 100 naela ja nüüd ütleb onu, et Antsul tuleb oma

kõrvitsatükkide leidmiseks tõmmata sirgjoon üle kogu kõrvitsa pinna, üle nende lõikude, milliseile märgitud lõikude summa teeb välja 100 naela.

Abistage Antsu ja Loorat! Asja hõlbustamiseks ütleme, et sirge peab läbistama 7 lõiku.

*

Lahendite saatmisega toimige nii: joo-
nistage valgele paberile nr. 4/5 ilmunud
linna skeem ühes teega, selle alla kirjutage
nr. 6 ilmunud mõistatuse laul ja veel alla käes-
olevast mõistatusest nende kõrvitsalõikude
numbrid, mida sirgjoon peab läbistama.

Üles parempoolsele äärele märkige oma
nimi ja aadress. Lahenditeleht saatke **4. maiks**
s. a. toimetusele.

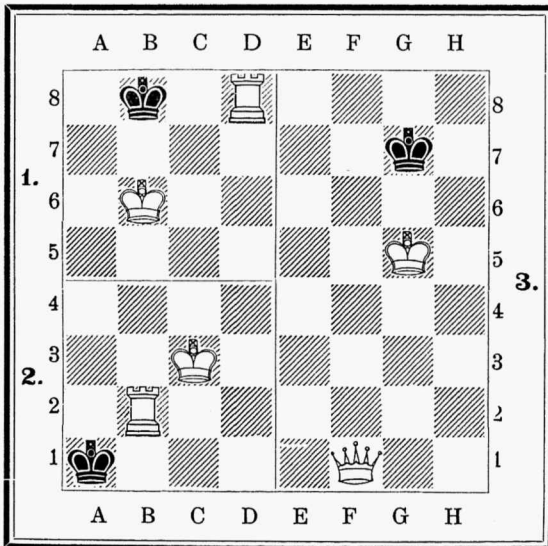
Õigesti lahendajate vahel loosime kümme
ilusat preemiat.

MALE

Toimetaja F. Villard

Õppige mängima!

Allpool toodud ülesande anname teile lahendada. Eelmises malenurgas vaatlesime kaoseise. Kuna tööme ka ühe praktilise näite vastase kuninga kaostamiseks, siis võite juba ise selle ülesande kallal pead murda.

Vaadeldge diagrammil 3 olevat seisut.

Missugune variant kaostab kiiremini musta kuninga? Kui olete leidnud kao parima ja lühima variandiga, siis võite asetada küsimuse: Valge algab ja kaostab? käiguga. Kui aga on palju variante

võrdsete käikude arvuga, siis seda küsimust asetada ei saa. Leidke variandid, kui valge käib esimese käiguna 1. Lf1—c4; 1. Lf1—f4; 1. Lf1—f5 ja 1. Lf1—d3. Missugune käik on valgele esimese käiguna parim? Lahendid palume saata: Veerenni 47—5, Tallinn — F. Villard. Lahendite tähtpäevaks on 4. mai s. a.

Piiratumate võimalustega juba saab kaostada vankri ja kuningaga vastase kuningat. Tuletame meele, et vanker liigub ainult horisontaalselt ja vertikaalselt. Vankriga kaostamine on võimalik ainult ühel viisil, ja nimelt nr. 1 näidatud seisus. Selles seisus võib must kuningas olla ka a8 ruudul. Diagrammil 2 on musta kuningas patis, kui must oleks käigul. Et kaostada vastase kuningat, on jällegi tarvis kuningas ajada äärruutudele ja siis kaostada. Näitena toome järgmise seisut: valge — Kc6, Va1; must Kc7. 1. Va1—a7+ (esimesel võimalusel ajame äärruudule), Kc7—d8! (Musta kuningal on tähtis valge kuninga opositsioonist pääseda. Opositsiooni mõistet selgitame järgmises maleosas.) 2. Kc5—c6!, Kd8—e8 3. Kc6—d6, Ke8—f8 4. Kd6—e6, Kf8—g8 5. Ke6—f6, Kg8—h8 6. Kf6—g6. Nüüd peab must kuningas astuma opositsiooni Kh8—g8 ja saab 7. Va7—a8!

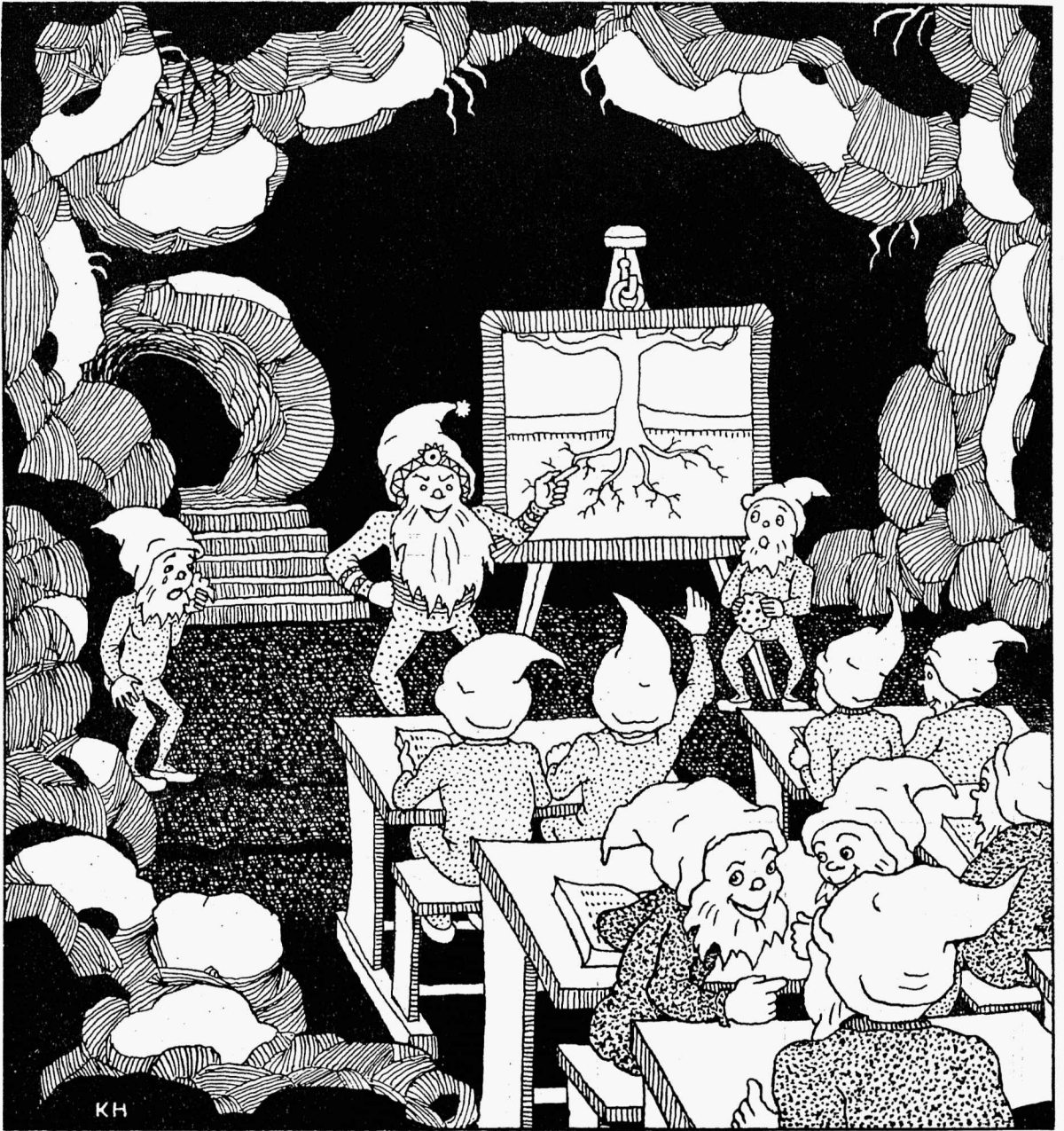
Sel variandil on aga kõrvalkäigud, nimelt 1. Va1—a7+, Kc8 2. Kd6, Kb8 3. Vc7, Ka8 4. Kc6, Kb8 5. Kb6, Ka8 6. Vc8±

Peale 1. Va7+, Kb8 2. Vh7, Kc8 3. Kd6, Kb6 4. Kc6, Ka8 5. Kb6, Kb8 6. Vh8±.

Kuidas saaks aga musta kuninga käike veel piirata?

Kas valge võib musta kuningat veel rutemini kaostada?

Ka selle lahendi palume saata 4. maiks s. a. elmainitud aadressil.

Järgmine „Meie Noorus“ külastab teid
maikuu teisel nädalal